Anul XV. August—Septemvrie 1925. Nr. 8—9.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

Abonamentul: Pe un an 140 Lei. Pe o jumătate de an 70 Lei.
Un număr 15 Lei.

Creştinism practic.

Domnul director al acestei reviste mi-a cerut un articol despre Congresul dela Stockholm la care am participat ca însoţitor al I. P. S. mitropolit al Ardealului. E greu să scrii scurt despre un eveniment fără precedent în istoria bisericească. Au participat 680 delegaţi din 28 de ţări din toate continentele.

Protestanţii din lumea întreagă s'au întâlnit cu ortodocşii, reprezentând peste 300 milioane de creştini. Cine ar fi crezut că unitatea e cu putinţă numai în catolicism, încearcă o crudă desamăgire. Unităţii esterioare şi artificiale a spectacolelor latine, se opune unitatea spirituală a Congresului dela Stockholm. Acest congres înseamnă cel mai mare act în viaţa religioasă a lumii moderne. El a ieşit din sanctuarul divinităţii şi s'a sălăşluit în centrul sferelor vieţii omeneşti. Ceea ce caracterizează acest congres e faptul neobişnuit că n'au participat numai teologi şi reprezentanţi ai organizaţiilor istorice religioase din lume, ci un însemnat contingent de învăţaţi profani, somităţi ştiinţifice, bărbaţi de stat, sociologi, economişti, filantropişti, pedagogi, ziarişti, bărbaţi şi femei, animaţi de idealul de a găsi în viaţa şi doctrina Mântuitorului Hristos soluţiuni practice pentru raporturile de viaţă dintre individ şi individ, dintre individ şi neam, rasă, stat şi omenire.

Acest congres a fost organizat printr'o artă desăvârşită şi a fost încoronat cu succes mai presus de orice aşteptare. Meritul acestui succes se datoreşte secţiei britanice, care a pregătit rapoarte temeinice, cu o competenţă rară.

Anul trecut s'a ţinut un congres la Birmingham, cu un program similar. De trei ani de zile lucrau 12 comisii de specialişti pentru acel congres. Vastul material al Congresului de atunci se cuprinde în 12 volume de erudiţie şi de seriozitate engleză.

Problemele economice şi industriale precum sunt: omul şi proprietatea, cooperaţia în industrie, munca; sau morala şi relaţiile sociale ca: familia, locuinţa, relaţiile dintre sexuri, tratamentul crimei, căsătoria, controlul naşterilor, protecţia copiilor, alcoolismul; problemele internaţionale, ca chestia rasei, înlocuirea forţei, arbitragiul, asigurarea păcii universale, problema educaţiei şi a cooperării bisericilor, întreg acest complex al vieţii moderne a fost pus în lumina evangheliei lui Hristos.

O nouă semnificare au dobândit aceste probleme înaintea congresiştilor de la Stockholm fiind verificate prin consensul unanim al unui areopag constituit din Germani, Francezi, Englezi, Americani şi Ortodocşi. O intuiţie profetică avea I. P. S. mitropolit Nicolae al Ardealului, când a zis, într'un cerc de prelaţi anglicani, ortodocşi, suedezi: «Duhul lui Hristos, din studiile mele şi din tot ceea ce se desfăşură în acest congres, îmi apare atât de măreţ şi fără de hotare încât nici o biserică nu poate pretinde că-l posede întreg şi esclusiv — de unde urmează că toate bisericile şi confesiunile sunt indicate să-şi întindă mâna spre colaborare, desvoltând respectul reciproc la iubire frăţească până ce vom ajunge să vedem restabilindu-se unitatea desăvârşită a trupului mistic al lui Isus Hristos».

Toţi cei de faţă au fost profund impresionaţi de mărturisirea prelatului ortodox, iar simpaticul nostru amic Rev Douglas, prof. universitar din Londra, a făcut observarea că această declaraţie are să devie memorabilă şi o peatră fundamentală în relaţiile noastre interconfesionale. Nizuinţa de apropiere, de unire în sânul confe-

siunilor protestante s'ar părea paradoxală și cu toate acestea ea esistă și e triumfătoare dela primul pas, precum dovedește Federația din America și cea din Canada. Hipnotismul individualismului a întimpinat o reacțiune sănătoasă. Și această reacțiune a pornit de la realitatea vieții. Meșterii organizatori ai acestui congres nici n'au pornit de la doctrine, de la istorie, de la particularitățile, atât de prețioase fiecărui grup și prin care se deosebesc biserici unele de altele. Organizatorii au dovedit că se poate scoate o lecție din istoria atâtor sinoade și congrese din trecut, ale căror rezultate practice n'au fost împăcarea, dragostea și frăția, ci desbinarea, ura și persecuția.

Acest congres a izbutit să realizeze unanimele aprobări ale Germanilor, când la tribună se găsia un francez sau un englez și viceversa, ceeace e o dovadă că fiind terminat răsboiul, toți factorii cu răspundere se nizuesc din răsputeri să restabilească pacea între neamuri transplantând-o în domeniul sufletelor omenești.

Lumea este obișnuită să vadă urmările atrocităților răsboiului. Și cine nu le simte urgia? Dar răsboiul are și consecințe binecuvântate. Acest congres este incarnația acestui bine.

După răsboiu bisericile de pe continent au început o viață nespus de grea. Marx se părea că are să devie mai actual decât Moise, iar pentru Hristos se arătau perspectivele unui nou Calvar. Marele Inchisitor din Spania s'a reîncorporat în organizațil cu vâlva.

Internaționalei socialiste i se opune internaționala creștină. La acest front unic creștin s'a așteptat să vie toți creștinii. Singură biserica latină s'a arătat discordantă, de dragul unei consecvențe, regretate de mulți.

Cine însă se simte stingherit în libertatea sa și nu cunoaște decât îndemnurile trecutului, riscă să fie înlăturat de pe drumul progresului, și să peardă de sub picioare solul realității.

Biserica ortodoxă a înțeles glasul vremii. Participarea ei la Congresul din Stockhom a dovedit că izolarea de până acum nu a făcut-o incapabilă de a-și afirma misiunea sa în lume.

Reprezentanţii ortodocşi s'au comportat ca nişte oaspeţi. Dar fiecare a făcut să se încresteze ceva memorabil în amintirea congresiştilor.

Prietenii anglicani mă solicitară să le spun ce impresie îmi face Congresul şi le-am spus: Idealiştii s'au pogorît din sferele cereşti pe pământul acesta sbuciumat. Dar la opera de azi a lui Hristos simt nevoia profeţilor. In fruntea acestora văd pe Nathan Söderblom. In ţara lui am găsit numai bunătate şi cucernicie. Aici s'a plămădit aluatul, menit să dospească frământătura în toată lumea, unde va străbate vestea bună dela Stockholm.

Vin de la Stockholm cu o convingere fermă: Dumnezeu şi Patrie sunt cei doi ţărmuri, între cari se va scurge alvia vieţii indivizilor şi a neamurilor reunite în viitor.

Tr. Scorobeţ,
asesor consistorial.

Relaţiile bisericii româneşti ortodoxe din Ardeal cu Principatele române în veacul al XVIII-lea.

(Urmare.)

Ajungând preotul catolic, de origine român, Ioan Pataki episcop unit vedem că persecuţia contra elementului român ortodox se inteţeşte. Se opresc cărţile bisericeşti tipărite în Ţara Românească să treacă în Ardeal, precum şi funcţionarea preoţilor sfinţiţi de arhierei «schismatici». Soborul unit din Februarie 1725[1] ia aspre măsuri contra preoţilor sfinţiţi în Ţerile române şi episcopul Pataki dă ordin ca să se adune toate «cărţuliile, cari au eşit acuma de curând în Ţara Românească, din Râmnic şi se chiamă învăţătura bisericească de cele şepte taine», fiindcă conţin multe învăţături, «cari sunt în aleanul legii creştineşti şi al sfintelor soboară». E vorba de cartea episcopului de Râmnic Damaschin, tipărită la 1724. Acest episcop, a cărui eparhie ajunsese în 1716 sub stăpânirea austriacă prin ocuparea Olteniei, în Noemvrie 1725 cere voie Consiliului de răsboiu austriac să răspândească în Ardeal, în Banatul Timişoarei şi în judeţul Arad cărţile de rugăciune ce a tipărit în româneşte la Râmnic pentru

[1] Moldovan, *Acte sinodale ale bisericei române de Alba-Iulia şi Făgăraş* II, Blaj, 1872 p. 108 şi urmare.

învăţătura poporului românesc.[1] Cererea lui Damaschin a fost însă respinsă.[2] Cu toată opreliştea unită şi împărătească, cărţile bisericeşti muntene au inundat Ardealul şi n'a fost chip de a le scoate din bisericile româneşti, fiindcă le cerea credinţa şi sufletul românesc al credincioşilor ortodoxi. E semnificativ că ele răsbăteau peste toate piedicile până în Maramurăş. Un oarecare Dumitru din Sibiel (jud. Sibiu) vinde cărţi dela Bucureşti popii Lupul din satul maramurăşan Văleni la 1724: Un Molitvelnic (1722) şi un Octoih (1720) «pe care l-am cumpărat pe ban bun şi drept ai mii, când învăţam la dascălul Staicu şi la părintele popa Calin şi l-am cumpărat dela legătorul de cărţi din Colţa din sfânta mănăstire a Spătarului Mihaiu (Cantacuzino) în 1722[3]. Guvernatorul Ardealului Sigismund Kornis dă la 17 Sept. 1728, un ordin către judeţe, în care spune, că preoţi români se sfinţesc în Ţările române, Bănat şi Maramurăş de episcopi ortodoxi şi întorcându-se în Ardeal produc multă tulburare între credincioşi, de aceea să fie supuşi toţi la serviciile iobăgeşti afară de acei preoţi cari au dovadă dela episcopii uniţi Atanasie şi Pataki[4].

Mai înainte chiar se luaseră cele mai severe măsuri ca nimeni să nu poată trece în Ţerile române, căci iată ce scrie popa Flore Baran din Scheiu Braşovului către Criştof Voicul din Viena, în Maiu 1724: «S'au închis toate ţerile şi s'au oprit foarte tare Moldova şi Ţara-Muntenească, de nu vine nimeni nici nu se duce acolo, ci şedem toţi închişi»[5]. Dar cu toată opreliştea aceasta brutală Românii găseau persoanele la cine să se adreseze pentru ajutor. Ca Ban al Olteniei austriace ajunse Gheorghe Cantacuzino, fiul lui Şerban Vodă Cantacuzino, care a contribuit atât de mult la eliberarea Vienei de sub asediul Turcilor. Banul Gheorghe era un bun cunoscut şi sprijinitor al preoţilor din Scheiu, cari apoi se adresează lui «pentru sfânta biserica din Ardeal, ca să fie de ajutor la supărările şi piedecările, care nu le-am avut până acum». Banul le răspunde din

[1] Dobrescu, *Istoria bisericii române din Oltenia (1716—39)*, Bucureşti, 1906, pp. 163—4 no. 46.

[2] *Ibid.*, p. 167 nr. 50.

[3] Bărlea, *o. c.* pp. 202—3 746, 749; în 1733 popa Gavril din Sintelec (jud. Bihor) copiază Cazania lui Varlaam din Moldova (1643) făcând unele îndreptări de limbă. *Biserica şi şcoala*, Arad, 1907 no. 16.

[4] Dragomir, *o. c.* pp. 22—3 no 16.

[5] Stinghe, *Documente*, I, pp. 102—4 no. 39.

Sibiu, în 12 Martie 1724:[1] «Cât va fi din partea mea, cât îmi va fi putinţa şi la maria-sa ghineralul comandant şi la alte locuri, unde se va cădea că va fi de folos, nu voiu lipsi a nu face rugăciune şi a nu fi de ajutor cu folos, după datoria mea». De fapt a şi intervenit de mai multe ori, căci le scrie, la 28 Ianuarie 1726,[2] că «acum aflându-mă aici în Sibiu, pentru niscai lucruri viitoare, ci vi se vor întâmpla împotrivă dela vlădica Patachi (unit), n'am lipsit a nu vorbi şi a nu vă recomăndălui la maria-sa generalul liber baron Tiş, ca să vă fie de ajutor şi maria-sa mi-a făgăduit, ca un domn bun şi milostiv, că orice supărare veţi avea dela numitul vladică, au dela alţii să mergeţi la măria-sa, să vă jăluiţi şi vă va fi de ajutor şi bun patron. Maria-sa a scris şi secretarului său Ignatie din Braşov să vă steie în ajutor. Banul Gheorghe, ca ctitor al bisericii din Scheiu adaugă: Numai cu părere rea şi cu mirare am auzit acest lucru, pentru neunirea şi potrivirea, ce aveţi în mijlocul slujitorilor sfintei biserici, care aceasta, ce este neplăcută şi lui Dumnezeu şi oamenilor, trebue desăvârşit să lipsească şi întru bună unire şi întru bună chiverniseală, ca slujitori drepţi ai sfintei biserici, să petreceţi şi să rămâneţi». Pentru a potoli cearta între preoţi pentru Jipa de mai sus vine în Braşov însuşi Gheorghe Cantacuzino, dar fără multă ispravă,[3] anunţându-i după întoarcerea sa în Craiova «că cu ceeace am socotit, că va fi spre folosul şi ajutorinţa d-voastră, am scris mariei-sale generalului Tiş».

Încă în Februarie 1724 Generalul Könîgseh din Sibiu dăduse poruncă, ca popii româneşti din Braşov să nu mai pomenească pe nici un vlădică din ţara Turcului, nici să mai asculte de ei nici de afurisania lor, fără numai pe împăratul nostru să-l pomenească[4]. Comunicându-li-se acest ordin, ei răspund în 13 Februarie 1724 înaintea generalului Tiş din Braşov: «Pe vlădica din ţara românească îl pomenim şi-l vom pomeni, că de acolo am luat darul preoţiei şi blagoslovenie de acolo am primit şi vom primi, şi poruncile legii cele sufleteşti vom să ascultăm cum şi până acum; de afurisenia arhiereilor cari ne-au hirotonit

---

[1] *Ibid.*, p. 90 no. 32.
[2] Stinghe *o. c.* I, pp 134—5 no. 56.
[3] *Ibid.*, p. 136 no. 57 (13 Iulie 1726).
[4] Stinghe, *Istoria beserecei* p. 79.

ne temem, şi pe împăratul l-am pomenit şi-l vom pomeni şi de acum înainte[1].

Nu după multă vreme, la intervenţia din Martie a Banului Gheorghe, generalul Ţige, îi cheamă din nou pe preoţi, întrebându-i[2]: Oare domnul Gheorghe Cantacuzino, care e la Craiova, şi vlădica care este la Râmnic,[3] sânt o lege cu voi, au nu? Ei răspund: Sânt neuniţi şi o lege cu noi. Atunci Tiş le zise: de vreme ce nu vreţi să vă uniţi să vă fie vlădica cel unit al Ardealului vlădică, voi să căutaţi să mergeţi acolo la vlădica al Râmnicului să vă plecaţi să fiţi ascultători de acolo, de vreme ce e o lege cu voi, şi ieste şi aceea în ţara împăratului nostru, şi veţi avea pace în lucrul legii, iară de nu veţi face aşa, vă vom rândui să fiţi iară supt ascultarea vlădicăi lui «Ioan cel unit al Ardealului». Preoţii «ne având ce mai răspunde, am făgăduit să fie aşa, numai să avem pace de vlădica celor uniţi».

Trimit carte la episcopul Damaschin de Râmnic «ca să vedem ce va zice, răspunsu-ne-au, că şi acolo acea poruncă este, ca să nu fie mai mult ascultarea lor de Mitropolitul Bucureştilor, ci să fie ascultători de mitropolitul Belgradului sârbesc, care-l luase de curând Nemţii dela Turci». (Râmnicul era atunci ierarhiceşte subordonat Belgradului). «Deci stând noi la mirare, de acest lucru cum va cădea pe urmă, ca să nu ne smintim, ne-am mai dat îndărăpt până la vreme de 2—3 ani».[4] In 20 Ianuarie 1728 generalul Tige din Sibiu le dă o carte în senzul că spirituliceşte Românii din Braşov aparţin episcopului din Râmnic[5]. După aceasta popa Radu Tempea din Schei a fost trimis la Râmnic la episcopul Inochenţie, «ca să vază cum stau lucrurile pe acolo, şi văzând că stau tot pe aşezământul cel vechiu al legii greceşti, la 1729 Ianuarie 1[6] au mers şi pro-

---

[1] *Ibid.*, p. 80 –1 şi *Documente* I p. 89.

[2] Stinghe, *Istoria bisericei* p. 81; Vezi şi scrisoarea popii Florea *Documente* I, p. 92—3 no. 34 (29 Martie 1724).

[3] Episcopul Damaschin de Râmnic, în 29 Noemvrie 1724, e în Sibiu. Iorga, *Ştudii şi doc.*, XIV p. 19—20 no. 15—6 şi p. 112.

[4] Stinghe *Istoria bisericei*, p. 81—2, şi Documente I. p. 176.

[5] *Ibid.*, p. 85; «cartea a fost aprobată şi de gen. Vallis în 12 Maiu 1730. *Ibid.*, pag. 86.

[6] *Ibid.*, pag. 87—8 Stefan Ipopsifios, episcop ales de Râmnic, mort înainte de a fi sfinţit, scrie preoţilor din Schei în 27 Iulie 1727 că a primit scrisoarea lor trimisă prin popa Statie şi-i îndeamnă să persiste în ortodoxie pentru mântuirea lor sufletească. Stinghe, *Documente*, I. pag. 140—3 no. 59.

topopul Florea cu gocimanii Tanase şi Radu Duma la Sibiu şi acolo s'au întâlnit cu părintele episcopul, şi înaintea tuturor s'au spus de generalul cumcă de acum pe sfinţia sa episcopul Râmnicului să-l avem vlădică, şi sfinţia sa să poarte nouă de grijă».

Episcopul Inochenţie se îngrijeşte ca dela credincioşii săi din protopopiatul Braşovului cu 10 parohii să-şi adune poclonul vlădicesc şi spre acest scop trimite aici pe preotul Gheorghe, care ia dela fiecare preot 1 taler împărătesc, iar dela preoţii cari dau dajdia cu satul (ca în Zărneşti şi Tohan, unde erau mai mulţi preoţi) $^{1}/_{2}$ taler şi dela tot satul a luat 1 vadră de vin, o găleată de ovăs şi 1 caş, care le plătea cu 2 fl. Obiceiul acesta până acum n'a fost aici, ci fiecare preot da pe un an 1 fl. unguresc şi ocoiv (un feldare) protopopului[1].

De fapt înainte de a fi anexaţi oficios la eparhia Râmnicului, preoţii din Braşov şi ţara Bârsei cu toţi credincioşii lor din 15 comune şi-au exprimat în public de mai multe ori dorinţa lor de a rămânea supuşi Mitropoliei din Bucureşti.[2] Teama lor justificată de Unire şi afurisenia promisă a Mitropolitului Daniil i-a făcut să zăbovească cu supunerea lor faţă de episcopia de Râmnic, care le-a făcut multe neplăceri pe urmă, cum vom vedea prin popa Todor[3], Austria ocupând Oltenia şi-a făcut planul să zidească aici mai multe biserici, şcoli şi seminare de legea latină, punând şi un episcop în Râmnic de legea Romei, ca astfel să-i convertească pe Românii dela legea ortodoxă, cum începuse cu cele mai brutale mijloace să facă şi cu cei din Ardeal.[4] Evident că toate sforţările au fost zadarnice în Oltenia.

Episcopul de Râmnic, care în păstoria lui scurtă a avut mult de lucru cu Românii din Schei, le scrie acestora, în 18 Noemvrie 1731, că: «De multe ori am dorit să putem veni şi noi într'acolo către cinstea voastră... In anul acesta am mers şi noi până la grof Wallis şi am socotit să venim şi pela D-Voastră. Protopopul Florea trimite ceva din obişnuitul poclon vlădicesc adunat dela preoţi, iar despre lucrurile şi îndreptările

---

[1] *Ibid.*, p. 88, şi Documente, I. p. 177. Din 16 Ianuarie 1736 avem o listă cu darea tuturor preoţilor din ţara Bârsei către episcopul de Râmnic. Iorga *Braşovul şi Românii* (= *Studii şi Documente, X*) p. 35 1—2 no. 7—8.

[2] Stinghe, *Docum.* I. pp. 66—82 no. 29 (5 Maiu 1723), 109, 111—14 no. 43

[3] Stinghe, *Ist. beserecei*, p. 88.

[4] Hurmuzaki, VI p. 412 şi I. Dobrescu, *Istoria bisericei din Oltenia*, passim.

bisericeşti dela sate nimic nu ne-a scris şi vă poftesc să mă înştiinţaţi despre toate ca fiii către părintele său»[1]. In urma unei pâri contra protopopului Florea «că s'au găsit multe lucruri necuvioase făcute de dânsul, afară din pravilă, că a dat voie la a patra cununie, şi a slobozit de s'au luat ţigan cu româncă şi româncă cu ţigan, şi a făcut câteva scrisori de porunci în care a iscălit numele episcopului»,[2] — Inochenţie de Râmnic cu data de 24 Februarie 1732 numeşte pe popa Statie de ispravnic[3] la toate judecăţile bisericeşti şi lucrurile protopopeşti alături de protopopul Florea. Numirea aceasta adusă printr'un ieromonah Vartolomeiu dela Râmnic, a provocat o vie nemulţumire în sinul creştinilor din Schei şi a preoţilor, pe care o şi comunică episcopului de Râmnic. Protestul n'a fost pe placul Prea sfinţiei Sale, care numai după câteva luni, în 16 Iulie 1732, le răspunde aşa[4]... «De vreme ce arătaţi, cumcă este obiceiu, fieştecare dintre preoţii de acolo, să nu se suie altul mai sus în treaptă, nici să iasă mai înainte celui mai vechiu cu cinste, şi ziceţi dumneavoastră, că această rânduială ar fi trebuit şi ar trebui să se dea mai întâi popii Radului, de aceasta veţi şti că noi înţelegând că popă el este de a pururea mai tot bolnav şi neputincios, am socotit, că nu va primi nici va putea să poarte grija aceasta. Iară acum de vreme ce ne scrieţi şi D-voastră aşa şi ne poftoreşte şi popa Statie, poate să rămâie popa Radu întru această rânduială». Să vie amândoi aceşti preoţi şi cu un gociman la Sibiu, unde va fi şi episcopul şi în prezenţa «directorului» Vallis, «vom aşeza lucrul cum va fi mai bine, cu bună rânduială pentru biserică». Arată păcatele protopopului Florea şi zice că una din scrisorile falsificate «a încăput şi în mâna noastră», despre care vom vorbi cu gura în Sibiu când veţi veni. Iară pentru o copie cu câteva ponturi de legătura popii Statie, ce s'au fost făcut, şi aceea luând o la mâna noastră, toate le-am văzut ce noi de aceasta n'am ştiut nimic de mai înainte vreme, iară acum şi noi văzând aşa zicem, că cu cuviinţă este să se ţie acelea toate, şi fiţi blagosloviţi».

---

[1] Stinghe, *Documente* I. pp. 149—51 no. 62; O circulară către preoţi cu multe sfaturi arhiereşti dela Inochenţie din 1731. Stinghe, *Istoria besereciі* pag. 105—8.

[2] *Ibid.*, p. 104.

[3] *Ibid.*, pp. 100—1.

[4] *Ibid.*, pp. 103—5.

In Şchei se ţineau lanţ certele. Când se isprăvea una, începea alta. Acum vine popa Todor şi în biserica la sf. liturghie declară înaintea credincioşilor ca episcopul de Râmnic e unit, şi afuriseşte pe ceice nu vor pomeni pe Mitropolitul Ungrovlahiei la slujbă. Mare agitaţie în popor. Generalul Schram din Braşov dă poruncă popii Todor să nu mai pomenească pe Mitropolitul dela Bucureşti, ci pe episcopul dela Râmnic, căci la contrar va fi trimis peste graniţă în ţară [1]. Preoţii atunci se adresează, în 7 Noemvrie 1732, prin o scrisoare Mitropolitului Ştefan [2] spunându-i «că mare zarvă le-a făcut preotul Teodor, zicând că noi pomenim arhierei fără de lege şi noi neştiind pe episcopul Râmnicului să fie aşa, am avut mare ceartă. Teodor a făcut blăstăm asupra noastră, ca şi cum am fi uniţi, căci pomenim pe episcopul Râmnicului, măcar că nici pe sfinţia ta nu te uităm... poate că au avut dela sfinţia ta nescai cuvinte şi nu ne-ai scris ca să ştim... că de vom afla cu adevărat cum Râmnicul să fie plecat spre unie, cu adevărat de tot ne vom depărta. Ne rugăm ca sfinţia ta, ca tată sufletesc să ne dai învăţătură».

Mitropolitul Ştefan, cu toate că oficios preoţii din Şchei nu mai erau sub oblăduirea lui, totuşi se interesa de ei şi se întrista când le mergea rău şi se certau, de aceea vedem că în 1 Decemvrie 1732 le scrie: «Viind aici un negustor de aici, ne spuse că sânteţi cam învrăjbiţi şi împărechiaţi între sfinţiile voastre, de care părându-ne rău, pentrucă vrajba şi pisma unde intră, nici odată nu face nici un bine sau vre-un folos... Nici noi n-am lipsit a nu scrie, mai vârtos, fiind de aici hirotoniţi şi avându-vă întru cunoştinţă şi mai dinainte vreme şi vă îndemnăm ca pe nişte iubiţi fii sufleteşti să vă aveţi întru dragoste şi să vă iubiţi unul cu altul...» [3].

In chestia gâlcevei cu popa Todor, braşovenii trimit pe popa Statie, pe Radu Duma şi Enache Stama la episcopul Râmnicului şi la maria-sa Gheorghe Cantacuzino, fiul lui Şerban Vodă la Craiova.[4] Vlădica Inochentie răspunde protopopul Florea la 10 Decemvrie 1732:[5] «Scrisoare trimisă prin popa Eustatie şi

---

[1] Stinghe, *Istoria beserecei*, pp. 111—14.
[2] Stinghe, *Documente*, I, pp. 164—6 no. 72.
[3] Stinghe, *Documente* I. p. 166—8 no. 73.
[4] Stinghe, *Ist. beserecei*, p. 114.
[5] Stinghe, *Documente*, I. pp. 150—3 no. 63.

cei 2 juraţi a primit-o. Pe popa Todor pentru că a făcut atâta tulburare între norod, arătându-se cu atâta împotrivire asupra noastră, l am oprit de tot darul preoţiei, precum din scrisoarea ce i s'a trimis lui, mai pe larg veţi vedea». Il afuriseşte. «Iar cât pentru acele, ce a scornit el (că vlădica ar fi unit), nimănui să nu i se pară a fi adevărate, ci de una de aceea, să ne ferească Dumnezeu că noi, pentru pravoslavnica credinţă a sfintei biserici a răsăritului, sântem gata şi spre vărsare de sânge să fim daţi, după cum şi dela mitropolitul din Belgrad şi dela alţii poftind veţi înţelege, iar pentru cele ce s'au întâmplat la săborul ce s'a făcut acum la Belgrad, toate mai pe larg veţi înţelege dela numiţii trimişi». Ar fi fost bine să fi fost la acel sobor şi vre unul dintre ei. Ii îndeamnă să păzească credinţa pravoslavnică, să trăiască unul cu altul în dragoste, ascultând cei mai mici de cei mai mari.

In 13 Decemvrie s'au întors trimişii dela Râmnic şi în 15 s'a cetit în biserica, Dumineca, actul de catehisire a popii Todor, chiar din partea fratelui său Vasii dascălul, căci şi «el avuse multă gâlceavă cu el, temându-se că va fi scris şi pârât la socrul său protopopul Ionaşcu din Vineţia» din ţara Făgăraşului[1].

Popa Todor simţind ce are să păţească trece Carpaţii în Ţara Românească, apoi şi preoteasa lui cu 3 copii, cu ajutorul popii Mateiu Turchiş, care pe urmă silit şi el se refugiază în «ţară»[2]. După vre-o jumătate de an se întorc cu toţii acasă, La intervenţia lui Grigorie Ghica Domnul Ţerii-Româneşti. popa Todor primeşte iertare şi dela episcopul de Râmnic, făcând în 1 Iulie 1733 un «zapis cu mare tărie la preoţi şi la orăşeni, cumcă nu se va mai scula asupra nimurui cu nici o gâlceavă, iar nepăzind făgăduinţa, să fie lipsit dela biserică»[3]. Dar părintele Todor nu era omul care se ţine de cuvânt, îi plăcea cearta şi o căuta zilnic, agitând între credincioşi şi cu ajutorul Saşilor,[4] să producă nemulţumiri şi desbinări între preoţii şi enoriaşii din Şchei. In repeţite rânduri, în Maiu — Iulie 1736, episcopul Climent de Râmnic, îi scrie să se lase de apucăturile rele, să nu se mai amestece în trebile protopopiei, dacă nu va asculta «vom vedea ce va fi şi pe noi ne va cu-

[1] Stinghe *Ist. beserecei* p. 114—5.
[2] *Ibid.*, pp. 115—18.
[3] Stinghe, *Documente*, I. pp. 195—6, *Ist. beserecei*, pp. 146—7, 119.
[4] *Ibid.*, p. 140—1, Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 332—5 no. 14—5

noaşte că sântem stăpâni».[1] In 26 Noemvrie 1736 Mitropolitul din Belgradul Sârbesc Vichentie Ioanovici suspendă dela orice serviciu bisericesc pe buclucasul popa Todor,[2] pentruca la 1740, după multe intervenţii, la Mitropolitul Stefan şi la Constantin Vodă Mavrocodat, iarăşi să poată servi la biserică.[3]

(Va urma.)

Ştefan Meteş,
membru coresp. al „Academiei Române"

Mântuitorul ca profesor.

— sau Evanghelia ca bază a culturii. —

Suntem în luna inaugurală a şcoalelor; fluxul energiilor tinere atrase de ideal cultural, îneacă librăriile şi sălile de cursuri; la fiece pas ai senzaţia vitalităţii intelectuale a poporului şi sugestia, că există un imens val de spiritualitate în viaţa omenirii, în ciuda ciclopismului materialist. — Azişti parcă îndată la procesul de diferenţiare din subconştientul masselor anonime şi vezi ridicându-se augustă la suprafaţă *elita* lor — adecă esenţa lor spirituală întrupată în fiinţe reprezentative de intelect şi în tipuri rezumative de voinţă.

Catehumenii de azi ai culturii, sunt voluntarii idealismului — adecă misionarii de mâne ai valorilor etice pe care trebue să se zidească vieaţa socială a întregii lumi.

Ei luptă tăcut, poate instinctiv, dar eroic, să neutralizeze prin *socializarea culturii* — opera statornică şi organizată subteran a *socializării omorului şi răsboiului.*

Întreaga cultură pare a fi pusă în slujba acestui *ideal irenic.* Dar după cum într'un răsboiu entuziasmul nu este singurul element al victoriei — ci el trebuie ajutat şi de o serioasă competenţă strategică, tot aşa şi în vasta campanie a culturii, e nevoie de strategi superiori cari să fecundeze cu luminile lor entuziasmul neţărmurit al ostaşilor de pe băncile şcoalei, căci stra-

[1] Stinghe, *Ist. besericei,* p. 140, *Documente,* I pp. 187—8 no. 82, pp. 192—3 no. 84.

[2] *Ibid.,* pp. 193—97 no. 85.

[3] Stinghe, *Ist. beserecei,* p. 155—7.

tegi ai culturii îi socotim noi pe profesori. Dar şi strategia culturală se învaţă. Ei bine noi suntem încredinţaţi că *Mântuitorul* singur poate orienta în senz creator preocupările şi năzuinţele ideale ale profesorilor — ca unul ce este *arhistrategul adevăratei culturi*.

Privit în lumina experienţelor culturale condensate în Istoria universală, Mântuitorul ne apare ca singura personalitate capabilă să creeze *o realitate culturală* — care să nu fie atinsă de mediocritate şi provizorat şi care să îmbrăţişeze întreaga sferă a existenţii omeneşti.

El este «*Invăţătorul*» prin eminenţă; este singurul *învăţător* inspirat şi inspirator pe care l-a cunoscut cândva lumea.

Copil încă, abia de 12 ani, poposind în templu se lasă purtat în controversele doctorale cu care se îndeletniciau vistiernicii legei şi-i uimi prin divina Sa intuiţie biblică. Incepându-şi lucrarea misionară nu fu bulgăre de pământ şi stâncă şi ţărm de mare din care să nu fi făcut un amvon şi o catedră şi nu fu om cu care să dea faţă şi în care să nu fi văzut un ucenic, adecă un candidat la mântuire. Pe copii îi binecuvântă, pe vre-o 2 tineri îi înviază din morţi, pe popor îl învaţă în parabole, şi tămădueşte boalele multora. Nu-i oare operă de învăţător aceasta? Să zâmbeşti copilăriei şi s'o înveţi astfel ce-i bunătatea, să înviezi doi adolescenţi şi să arăţi astfel tinerilor din toate veacurile că tinereţea lor e ameninţată la orice pas de primejdia mortificărilor păcatului şi că mântuirea nu-i posibilă decât prin El.

Să te foloseşti de învăţământul intuitiv al parabolelor ca să faci accesibilă o doctrină spirituală aperceptiunii populare, şi să adaugi la exortaţia principială elocvenţa decizivă şi plastică a minunii concretizând astfel atitudinea interioară a iubirii de oameni?

Desigur!... Să admitem acum că un profesor luându-şi concediu a rugat pe Mântuitorul să-l suplinească. Să vedem şi-ar împlini Mântuitorul această chemare pentrucă procedura lui prin definiţie *exemplară* să fie apoi folosită de toţi profesorii.

In primul rând Mântuitorul ar fi un specialist consumat la materia pe care ar preda-o. N'ar pierde nici o clipă care ar putea fi întrebuinţată pentru formaţia integrală a elevilór săi — căci Mântuitorul ar realiza idealul pedagogic al instrucţiei şi educaţiei printr'o preocupare paralelă şi statornică de ambele aceste laturi principale ale vieţii elevilor săi. Catalogul i-ar fi un instrument de prisos. Nu notele din el sunt scopul strădaniilor şcolarilor, de oarece ele nu pot fi ridicate nici la rangul de mijloc didactic, ca un criteriu de clasificare, deci de răsplată pentru unii şi de crucificare pentru alţii; teroarea catalogului ar dispărea deci pe nesimţite şi spontaneitatea muncii, şi atitudinii elevilor ar ţâşni victorioasă şi fecundă.

Ar fi imparţial — deci strein de toate exagerările arbitrariului individual. Clipă de clipă, ca un cioplitor de marmoră, El ar sculpta răbdător sufletul elevilor Săi refăcându-l după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Adâncind fenomenele vieţii cu vigoare ştiinţifică, n'ar sărăci sufletul elevilor de poezia visurilor şi de entusiasmul idealurilor.

In seceta de acţiune morală *visul etic* este deja un început de acţiune, un răsărit de energie, o clipă de dinamism. Le-ar spune, că laboratorul aduce miopie când ochii nu se deprind să contemple natura şi că dincolo de ceiace se vede e o lume care nu se vede, dar care dă senz şi frumuseţe acelei ce se vede.

Ar crea astfel acele superioare naturi *integrale* şi de care avem atâta nevoie, în care spiritul contemplativ se înfrăţeşte cu spiritul activ şi-i inspiră directive de desăvârşire.

Personalitatea Lui ar fi mereu o verificare a prelegerilor ţinute.

O, de câte ori şi-ar preveni El elevii împotriva intelectualismului steril şi sterilizant: «*spre multe vă grijiţi dar un lucru vă lipseşte*». Şi punând accentul pe latura vieţii spirituale personale, ar adăuga dând exemplu pe acei cari se vor fi distins şi în această lature: «*ei însă partea cea bună şi-au ales-o şi care nu li se va lua*».

Mântuitorul nu s'ar simţi pe catedră un simplu funcţionar — ci un *profet* chemat să desfunde energiile spirituale ale generaţiilor succesive şi să le fructifice pentru o lume mai bună, pentru o societate ideală, pentru Impărăţia lui Dumnezeu.

Ca un duhovnic în care şi-au pus toţi încrederea, El ar fi atent să prindă ritmul interior al conştiinţii şi să-l acorde cu ritmul propriei sale conştiinţe. Scena duioasă dela Cina cea de taină — Sf. Ev. Ioan stând cu capul pe pieptul Domnului — în clasa în care Mântuitorul ar fi profesor s'ar ***reproduce spiritual*** în fiecare zi. Mântuitorul ar fi părintele, fratele şi prietenul elevilor săi; pentru orfan ar fi o adevărată providenţă iar pentru cei împresuraţi de ispite un paznic neadormit. Cărţile lui ar circula printre elevi îmbelşugându-i de hrană sufletească. N'ar sminti prin niciun defect personal pe şcolarii Săi. Ar face cunoştinţă cu familiile lor şi s'ar interesa deaproape şi cu multă inimă de nevoile lor. — Fireşte că nu s'ar mai ocupa cu alte lucruri: politica militantă, afacerile, biliardul etc., ar fi lipsite de orice atracţie pentru El. Mântuitorul şi-ar însoţi regulat elevii la biserică, fireşte nu ca un jandarm, ci ca un părinte în permanentă solidaritate de interese spirituale cu fiii săi. Ar trezi şi ar cultiva cu pasiune îngereasca virtute a ***sincerităţii*** şi ar reprima certând cu bunătate orice fariseism şi delaţiune. In chipul acesta ***camaraderia*** s'ar transfigura şi ar deveni frăţie adevărată şi indisolubilă.

Toţi elevii ar purta în dreptul inimii lor cartea minunată, ***cartea cărţilor,*** de pe paginile căreia în clipele când gândurile şi simţurile lor ar fi bătute de vântul nestatorniciei, la locurile de răscruce ale vieţii, ar culege lumina care nu înşeală gândul şi sfatul care nu rătăceşte paşii. Evanghelia pusă ca fundament culturii şi deci ca primă premisă vieţii spirituale, iată taina unei adevărate şcoli din care nu ies numai ***titulari de diplome***, ci mai ales ***titulari de conştiinţă morală superioară.***

Insuccesul de azi al şcoalei se datoreşte în primul rând funcţionarizării; adică renunţării ei la misionarism şi adeziunii ei la utilitarismul caracteristic al epocii. Evanghelizarea corpului profesoral ar face din pedagogie o

reală forţă educativă iar din şcoală o vastă răsadniţă spirituală din care diferitele activităţi ale vieţii şi-ar recruta nu simpli funcţionari ci adevărate personalităţi misionare, adică factori de creaţie etică şi socială de cel mai înalt rang.

Profesorii creştini vor fi şi cei mai entuziaşti propovăduitori ai adevăratei *democraţii.* O vor propovădui prin mentalitatea şi prin atitudinile lor de viaţă; căci democraţia reală nu este decât o viaţă trăită după Evanghelie. Impotriva pseudoculturii care expulzează pe Dumnezeu din lume şi din inima omului şi împotriva falsei democraţii a urii şi violenţii, numai o şcoală cu profesori creştini poate crea cultură adevărată şi democraţie adevărată adică acea cultură care nu e numai a intelectului şi acea democraţie care nu e numai a egoismului.

In această lună inaugurală a şcoalelor, curg în valuri copiii şi tinerii spre bănci, deslipiţi de lângă brazde! O, de le-ar putea spune profesorii lor vindecaţi de cerebralism şi convertiţi la marele ***adevăr cultural*** al Evangheliei: «***Şi totuşi fără Hristos nu puteţi face nimic!***» — ce duh nou ar svâcni în această instituţie cardinală care este şcoala şi ce nădejdi mari ar putea lega neamul nostru de ea.

Incepeţi voi, ***duhovnici*** ai şcoalelor această operă de a vă converti colegii, de a-i face ***să iubească mai mult pe Mântuitorul***, şi de a-şi arăta această iubire faţă de elevii lor şi atunci şi voi veţi fi încetat de a mai ***fi nişte paradoxali profesori de religie*** şi veţi deveni de grab adevăraţi evanghelizatori ai tineretului nostru şi ai conducătorilor lui spirituali. Dacă domnul Ministru ar consulta şi pe Mântuitorul când iscăleşte decretele de numire ale profesorilor, de câte inutile şi premature decepţii ar fi scutit sufletul fraged, sensitiv şi atât de plastic al tinerimii şcolare! — O experinţă n'ar strica. Ajută-le Tu, Doamne, la toţi să facă tot binele neamului nostru, capabil de mai multă omenie pentrucă e capabil de o mai intensivă şi mai sinceră creştinătate.

Dr. Gr. Cristescu.

„Life and Work" la Stockholm.

Personalitatea

de Prof. **P. Carnegie Simpson, D. D.**

Subiectul despre care am fost rugat să vorbesc este personalitatea, sau mai exact, educaţia personalităţii creştine. Ţin să o spun fără încunjur, din capul locului, că n'am nici o pretenţie de a fi un specialist în materie de educaţie şi n'am de gând să vorbesc la această Conferenţă despre principiile şi metodele educaţiei. Daţi-mi voie deci să tratez problema în liniamente generale.

De unde să începi expunerea care trebue să fie foarte scurtă, a unei chestiuni aşa de fundamentale şi totuşi aşa de fugare, cum este chestiunea personalităţii? De bună seamă e mai bine să nu începi prin o definiţie academică. Asemenea, nu voi discuta laturea metafizică a «ideii», inclusiv senzul în care aplicăm terminul la Dumnezeu, de sigur fără a-i imputa limitele personalităţii noastre inperfecte, ci ca cea mai cuprinzătoare categorie de existenţă. Timpul scurt care-mi stă la dispoziţie nu mi-ar îngădui să abordez aceste chestiuni. Doresc mai mult să întrebuinţez cele câteva minute acordate, vorbind simplu şi practic despre ceeace însemnează personalitatea în viaţa omenească; şi chiar tratând subiectul limitat astfel, nu voiu avea în vedere ceeace se numeşte «marile personalităţi», ci pe oameni şi pe femeile ce le întâlnim zilnic. Căci Dumnezeu face personalitate din orice suflet. Vreau să evit a fi abstract. Personalitatea este o chestiune de persoane, nu de idei generale. Totuşi vorbind despre ea, va trebui să generalizăm. Daţi-mi voie deci să numesc cele trei elemente ale personalităţii, elemente cari mi se par esenţiale.

I.

Cel dintâi din aceste elemente este libertatea. Nimic din ceeace este mecanic, impus din afară, din ceeace este simplă rutină sau tradiţie, n'are caracterul unei personalităţi. Personalitatea trebue să se realizeze ea însăşi, iar aceasta n'o poate face decât fiind înzestrată cu libertate. Despre această libertate aş dori să spun două lucruri — fiecare în câte un cuvânt. Unul e că această libertate este esenţial internă. Dacă i se dă

prilej şi mijloace să se manifesteze în afară, e cu atât mai bine. Ea nu atârnă însă — în orice caz nu integral — de bunul plac al împrejurărilor. Este o libertate esenţial spirituală.

Celalalt element conzistă în faptul că e vorba de-o libertate raţională, ceeace însemnează şi morală. Nu este libertatea licenţei. Aceasta nu face din om o personalitate, ci din potrivă un prisonier al propriilor lui patimi. Libertatea nu este nici odată anarhică. Ea este totdeauna în armonie cu natura fiinţei care-o exercită. Deci, dacă omul raţional şi moral — şi libertatea omului este raţională şi morală. Nu e vorba de ceeace poetul scoţian Robert Burns numea «libertatea de a păcătui»; ci e vorba de libertatea care purcede din raţiune, nu din simpla pasiune, pentrucă ea este produsul sufletului, nu al circumstanţelor,

Va zice cineva: Ei bine dar tipul oamenilor şi femeilor produşi de biserică îţi sugerează adeseori mai mult ideia unui moralism îngust sau cel puţin a ceva convenţional, decât a cea a unei personalităţi originale şi puternice. Dar unde este cazul, acolo ceva nu este în ordine. Şi acest ceva mi se pare că este faptul, că în religiunea Bisericilor adeseori ceeace este secundar, anume disciplina eclesiastică sau tradiţia ortodoxă — devine esenţial, luând locul principiului originar şi inspirator al creştinismului. Acest principiu nu este altceva decât dragostea şi împreună vieţuirea cu Hristos. Această dragoste şi împreună vieţuire nu este numai personală, prin esenţa sa, ci exprimă mai bine decât orice adevărată personalitate a omului. Căci este una dintre minunatele fapte ale lui Isus Hristos, căci El care într'un mod cu totului tot unic descopere omului pe Dumnezeu, descopere şi pe om lui-şi; vieţuind cu Hristos, ne face să câştigăm o ideie cu totul nouă despre ceeace este viaţa noastră şi noi înşine, despre ceeace ar trebui să fim şi vom fi.

Creştinismul nu însemnează pierderea omului în Dumnezeu (după tendinţa misticismului), nici omul care ţine orbiş la tradiţie (cum o face, cu atâta stăruinţă, escesiasticismul), ci omul care trăieşte, el însuşi, în Hristos. Iar aceasta este un raport bazat pe libertate. Nici Dumnezeu n'ar fi în stare să facă personalităţi, cu legi sau la poruncă. El poate face astfel soarele şi stelele; dar aştri aceştia, cu toată strălucirea lor, nu sânt decât jucării mecanice. Oamenii astfel zidiţi n'ar fi persoane. Numai cu ajutorul libertăţii poate face Dumnezeu oameni

cu personalitate. Răspunderea de libertate face pe oameni liberi: răspunderea față de Hristos face din oameni liberi — creştini.

Acesta este raportul dintre Evanghelie şi personalitate, şi el pretinde libertate.

II.

Un al doilea element al personalității este elementul *social.* Il găsim chiar şi în concepția noastră despre Dumnezeu, considerat ca «personal» în cel mai înalt singur desăvârşit înțeles al terminului. Acesta nu s'ar putea aplica rațional la o ființă care ar fi numai supremul Individ. Pentrucă şi cel mai sărac om, a cărui viață se scurge esclusiv în cercul familiei sale, are uneori sentimentul unei mai bogate esperiențe decât o asemenea divinitate solitară. Dumnezeu pe care trebue să-l numim Unul Dumnezeu, trebue să fie conceput deci, într'un sens real oarecare, ca o societate şi ca o Unitate în acelaş timp şi tocmai aceasta este ceeace teismul creştin s'a străduit să esprime în doctrina sfintei Treimi. Ideia se aplică şi la personalitatea omenească. Un om, prin el însuşi, mai că nici nu este o persoană; ori cel puțin el nu este decât o persoană foarte redusă. Robinson Crusoe, singur în insula sa, şi-ar fi pierdut în scurtă vreme personalitatea sa, înafară doar de ceeace s'ar fi putut păstra prin memoria trecutului; a fost necesar să se introducă Vineri în istorie, pentruca Crusoe însuşi să poată rămânea un om.

Sânt oameni cari să înşeală asupra acestui element social al personalității. Ei îl opun elementului libertății, ei cred c'ar fi mai liberi în desvoltarea lor, dacă ar fi rupți de mediul care-i înconjoară, putându-şi trăi, cum spun ei «propria lor viață». Pentru un mare număr de oameni — mai ales tineret — aceasta este una dintre cele mai importante şi mai actuale probleme, şi ea trebue privită cu simpatie. Sunt oameni, al căror mediu şi familie le îngădue cu greu să fie într'adevăr ei înşişi şi să-şi desvoalte talentul şi personalitatea cu care i-a înzestrat Dumnezeu.

Mai este cazul marelui artist creator — Wagner este un exemplu — care nu poate da lumii ceeace este în el, decât printr'un anumit egotism al vieții şi tăindu-şi, uneori chiar brutal, anumite legături, mai ales acelea cari privesc slujirea altuia. Recunosc aceste cazuri şi nu voi să le judec peremptoriu. Totuşi — în general adevărata soluție a problemei vieții şi chiar

a problemei realizării eului superior n'o găsim ferindu-ne de a slugi altora, Egoismul — repet, că nu judec cazurile speciale, în cari ceeace pare egoism, poate că nu este totdeauna — nu este adevărata cale care duce la o personalitate mai mare, mai bogată şi mai nobilă. Chiar dacă este adevărat că un mare geniu poate fi egoist în anumite împrejurări, el este şi un mare *om*, generos şi iubitor; şi personalitatea rezidă în om, nu în geniu. Prin urmare personalitatea implică dragostea ca şi libertatea. Cu cât mai strânse sânt legăturile de înţelegere, de simpatie şi de ajutorare în care trăeşte un om cu semenii săi, cu atât i se îmbogăţeşte, i se lărgeşte şi i se nobilitează şi propria sa personalitate. Chiar dacă pare a limita viaţa, dragostea n'o sărăceşte; ceeace sărăceşte viaţa este egoismul, chiar şi când îi promite liberarea. Repet: Personalitatea implică dragostea, ca şi libertatea. Cu'n cuvânt, ea este a inimei. Mintea ne face capabili sau tâmpiţi, ori chiar înţelepţi sau nebuni. Dar cea care ne face buni sau răi — cea care ne dă caracterul — este, în fond, inima. Şi tot inima este cea care ne face mari sau mici — cu alte cuvinte, cea care ne dă personalitatea noastră.

III.

Trec la al treilea element al personalităţii, la celce într'adevăr îi împrumută forma. Nu e greu să-l definim printr'un cuvânt. El e însăşi *viaţa* — în special chiemările, exigenţele şi crizele vieţii. Oamenii aşezaţi în condiţii ideale de libertate şi întrun mediu cu desăvârşire potrivit, nu devin totuşi personalităţi, dacă n'au nici un contact cu lumea reală şi nu li se dă nici odată ocazia de a înfrunta momentele serioase şi pline de primejdii ale vieţii. Personalitatea unui om se arată în capacitatea lui de a se ridica la înălţimea vieţii şi mai ales la înălţimea încercărilor ei. Ori unde un om priveşte în faţă faptele, răspunzând voiniceşte la postulatele ei, este ceva din veritabila personalitate. Aceasta este pricina pentrucare personalitatea se întâlneşte adeseori mai puţin evoluată printre firile mai moi şi mai blăjine — şi pe o treaptă mai înaltă la cei cari oricât de ordinari ar fi la înfăţişarea lor externă, sunt plasaţi în centru zbuciumat al luptei vieţii. In general — admiţând fireşte, numeroase escepţii — întâlnim mai multe personalităţi printre cei săraci, decât printre cei bogaţi.

Şi, de bună seamă, mai multe printre muncitori, decât

printre parasiţii societăţii. Indrăsnesc s'o spun chiar: mai multe printre cei dresaţi să păcătuească împotriva legilor, decât printre dreptcredincioşii orgolioşi. Personalitatea care este libertate şi comuniune, este mai plus de orice realitate. Astfel, trăsătura caracteristică, absolut îndispensabilă a omului — sau a femeii — care vrea să treacă drept o personalitate, este bărbăţia (vârtutea, cum îi ziceau cei vechi). Inţeleg, fireşte, bărbăţia morală în primul rând, nu simpla bărbăţie fizică. Nici un poltron nu este o personalitate. Dar orice suflet voinicesc are ceva din ea. In orice martir este ceva dintr'o mare personalitate.

Toate cele spuse se potrivesc şi la educaţia noastră şi la religia noastră. Dacă cineva formează fiinţe, cari sânt în stare să-şi treacă examenele lor univeritare sau să-şi dea probele eclesiastice, n'a făcut mare treabă. Dacă vrea să facă oameni de caracter, personalităţi, va trebui să formeze fiinţe cari să fie în stare a înfrunta încercările vieţii: în faţa oamenilor şi în a lui Dumnezeu, de o potrivă.

Drept încheiere unii se vor mira că n'am vorbit despre aceste lucruri într'un limbaj prea pitoresc. Se întâmplă aşa de des şi este lucru uşor să zugrăveşti caricaturi de personalităţi. Există un anume tip de oameni — şi de femei — cari, graţie egotismului şi extentricităţii lor, trec drept personalităţi. Adevărat că personalitatea se manifestă uneori şi în lucrurile mici. Totuşi ceeace constitue domeniul ei esenţial, sânt lucrurile mari. Eu am amintit trei, fără să fac din problemă obiectul unei analize complete. Personalitatea implică însă libertatea, care nu trebue să fie mecanică; ea implică şi spiritul social şi înbogăţirea care izvoreşte din dragoste şi sacrificiu; ea are curajul de a înfrunta viaţa — şi mai ales vicisitudinile şi încercările vieţii. Cu alte cuvinte, o personalitate adevărată ştie în primul rând să fie totdeauna ea însăsi; în al doilea, ea este în stare să înţeleagă şi să ajute pe oameni; şi în al treilea, ea îndrăsneşte să facă orice i se cere. Aş mai adăuga un singur lucru: dacă această descriere este exactă, atunci cea mai superioară Personalitate a istoriei este cea a Domnului nostru; şi astfel, scopul «educaţiei personalităţii creştine» constă în a crea şi a desvolta fiinţe cari să fie «oameni întru Hristos Isus».

Trad. de **N. Colan.**

Introducerea creştinismului la Romani.

Problemele mari, de orice natură ar fi ele, strecoară multă îngrijorare în sufletul aceluia, care încearcă să le rezolve, să le dea o soluţie satisfăcătoare. Ingrijorarea de care vorbesc îşi are explicarea naturală în cunoaşterea reală a greutăţilor pe care omul trebue să le înlăture în decursul cercetărilor... O atare problemă, din domeniul istoriografiei bisericeşti române, este introducerea creştinismului la strămoşii noştri. Mulţi şi-au luat osteneala să o trateze şi variate sunt şi părerile la care au ajuns. Aproape fiecare din aceste păreri cuprinde o parte din adevăr. Şi expunerea numai a acestor păreri ar putea forma un tratat deosebit. N'am intenţia să fac această expunere. Sarcina care mi-o impun este aceea de-a rezuma părţile pozitive din toate aceste păreri, părţile care sânt întemeiate pe documente istorice autentice şi de o greutate nerăsturnabilă, sau şi mai precis, de a face o sinteză istorică pe baza cercetărilor ştiinţifice de până acum, cu scopul de a da o icoană unitară şi organic încheiată a acestei probleme.

In expunerea propriu zisă mă voiu călăuzi de cerinţele pe care le implică concepţia genetică sau organică a istoriei, concepţia care s'a ivit şi s'a încetăţenit abia în veacul al XIX şi are un pronunţat caracter filozofic. Ea este mult superioară celorlalte două pe care ni le-a dat clasicitatea greco-romană: concepţiei narative, în cadrul căreia faptele se povestesc şi concepţiei didactice, în cadrul căreia faptele se apreciază numai în măsura în care se pot scoate din ele anumite învăţături. La concepţia genetică a ajuns omul numai dupăce s'a convins de ideea unităţii neamului omenesc, de realitatea legăturii interne dintre singuraticele fapte ale omului şi de ideea că o vecinică schimbare dominează raporturile omeneşti. In lumina acestei concepţii evenimentele se privesc în legătură de cauzalitate. Ce priveşte domeniul de observaţie, ea îmbucă toate faptele şi întâmplările. Numai în cadrul ei se folosesc — natural mână'n mână cu critica istorică — toate izvoarele (bani, vase, statui diferite unelte, etc.), cari pot înlătura vălul tainic de pe trecut[1]). Ce consecinţe extraordinare are studiul amănunţit al

[1]) N. Dobrescu: Lecţia de deschidere a cursului de istoria bisericii române. Bucureşti 1908.

izvoarelor de tot felul, se poate vedea întrucâtva şi în expunerea aceasta, la analiza inscripţiei napocense.

Premergând aceste lămuriri sumare, cari au avut menirea să prezinte în lumina adevărată, deoparte felul cum am pus problema, dealtăparte concepţia în cadrul căreia vreu să o soluţionez, întru în tratarea propriu zis al ei.

In anul 106 (d. H.), după lupte grele, sângeroase, împreunate cu mari pierderi, legiunile romane, conduse de marele Traian au nimicit Sarmisegetuza, capitala regelui Decebal. Nimicirea ei a însemnat nimicirea pentru totdeauna a regatului dac şi biruinţa desăvârşită a poporului roman, căruia destinul istoric i-a dat stăpânirea peste popoarele lumii... Pe plaiurile bogate şi cucerite cu atâtea jertfe ale Daciei, voia Traian să planteze şi să întărească viaţa romană însaşi. De aceea a pregătit cadrele necesare acestei vieţi, a împărţit Dacia din punct de vedere administrativ, a numit administratori împărăteşti, a ridicat cetăţi, a fortificat castele, a întemeiat oraşe, a tăiat drumuri largi şi trainice, etc. Şi apoi, pentruca viaţa romană să apară cât mai repede, cât mai sigură şi cât mai complexă în această ţară barbară, a adus din întreg imperiul roman târgoveţi, industriaşi, plugari, mineri, toţi oameni cu viaţă aşezată. Aceştia sunt cunoscuţi în istorie sub numele generic de «coloniştii lui Traian». Aici e locul să accentuez că aceşti colonişti n'au fost recrutaţi în număr egal din toate provinciile imperiului. Din cele mai îndepărtate au fost mai puţini, din cele mai apropiate mai mulţi. Unii au fost din Galia, foarte puţini din Italia, pentrucă pe vremea lui Traian existau deja ordine împărăteşti, care opriau populaţia Italiei — aşa de scăzută în urma războaielor grele şi dese din trecut — să mai plece în alte părţi. Aceste ordine le-a dictat o prevedere politică plină de înţelepciune. Prin ele se împiedecă slăbirea, rărirea elementului roman în însuşi centrul împărăţiei. Coloniştii cei mai mulţi i-a dat Peninsula Balcanică şi Orientul, în special Aziamică. Prin aceste dispoziţii Traian n'a făcut altceva decât a dat organizaţie politică influinţei romane, care pătrunsese aici cu mult mai înainte...

Faptele expuse până aici, la dreptul vorbind, nu sunt părţi specifice, propriu zise ale chestiunii cu care mă ocup. Totuşi le-am amintit, pentrucă aruncă multă lumină asupra începuturilor ei. In veacul al II-lea când se face colonizarea Da-

ciei, creştinismul era lăţit sporadic în întreg imperiul roman. Sfânta Scriptură ne arată că în Azia mică, în Peninsula Balcanică şi în Italia deja apostolul Pavel a întemeiat o mulţime de comunităţi, b. o. Perga, Antiochia Pisidiei, Listra, Iconium, Derbi, Efes, Filipi, Tesalonic, Atena, Corint. Pe noi ne interesează îndeosebi Peninsula Balcanică şi Azia-mică. Comunităţile amintite mai sus şi aflătoare în Peninsula Balcanică sunt porturi maritime toate. Trebue să admitem însă tot pe baza mărturiilor Sfintei Scripturi, că apostolul Pavel şi ucenicii lui au pătruns şi mai adânc în ea.

In epistola către Romani 15_{19} zice: «Intru puterea semnelor şi a minunilor, cu puterea lui Dumnezeu... din Ierusalim şi împrejur *până la Iliric am împlinit Evanghelia lui Hristos*»; în cea către Tit 3_{12} scrie că are de gând să ierneze în *Nicopol*, cetate din Epir, unde desigur n'a stat inactiv. Din epistola adresată lui Timoteiu II. 4_{10}, vedem că Tit a propoveduit în *Dalmaţia*. In epistola către Tesaloniceni I. 1_{8} zice: «că dela voi s'a vestit cuvântul Domnului nu numai în Macedonia şi Ahaia, ci în tot locul credinţa voastră cea întru Dumnezeu a ieşit, cât nu trebue să mai grăim noi ceva». De remarcat este aici lauda lui Pavel la adresa Tesalonicenilor, cari nu stăteau inactivi, ci fiecare devenind un apostol, ducea numele lui Hristos în toate părţile.

Ce să zic despre Azia, leagănul creştinismului, în special Azia-mică — provincie prin excelenţă creştină — unde erau o mulţime de comunităţi, care se lăudau cu originea lor apostolică... Este imposibil ca între coloniştii aduşi de Traian, să nu fi fost şi creştini, cari să fi venit în Dacia cu gândul că aici la periferie vor fi mai scutiţi de persecuţiile năpraznice, care începuseră a se deslănţui asupra bisericii născânde.

Dacia în urma situaţiei sale nu era strâns legată de imperiu, cădea la stânga Dunării, prin urmare în afară de hotarele lui naturale şi era expusă la atacuri. De aceea Traian a luat din bună vreme măsuri pentru apărarea ei, aducând o legiune, a XIII-a Gemina. Ceva mai târziu, când atacurile barbarilor devenină mai frecvente şi mai periculoase, Marc Aureliu a mai adus o legiune, a V-a Macedonica. Aceste legiuni, plus trupele auxiliare, au format o armată de circa 25,000 de soldaţi. Locurile celor cari îşi făceau stagiul întreg, precum şi ale celor cari muriau, erau ocupate de soldaţi veniţi din im-

periul cel supus din ce în ce mai mult influinței irezistibile a creştinismului. Intre aceşti soldaţi veniţi an de an au fost desigur şi creştini. Cei mai mulţi din ei dupăce îşi terminau serviciul reglementar de 25 ani, rămâneau în Dacia, de o parte pentrucă unii se căsătoriau cu indigene încă fiind soldaţi, de altă parte pentrucă drept recompensă li-se dădea pământ, pe care îşi puteau înjgheba gospodăria. Dacă veteranul era creştin şi izbutea să-şi convertească şi soţia pentru legea lui Hristos, punea dela început temeliile unei familii curat creştine. Când nu reuşea să facă atât, cel puţin copiii erau crescuţi în spirit creştinesc. Că în armată au fost creştini, e un adevăr indiscutabil, confirmat pe deplin de numărul mare al soldaţilor şi ofiţerilor martiri.

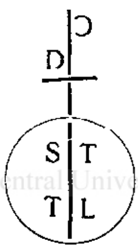
Nu trebue să perdem din vedere nici legăturile comerciale foarte intensive întreţinute cu imperiul. Dacia cu bogăţiile ei de tot felul (aur, sare, miere, cereale, etc.) a atras o mulţime de oameni dornici să se îmbogăţească repede şi uşor. Şi aceştia vor fi contribuit cu ceva la lăţirea creştinismului.

Aceste deducţii pur logice sunt secondate şi de mărturiile scriitorilor bisericeşti din sec. II şi III. Iustin Martirul şi Irineu afirmă că creştinismul s'a lăţit în întreg imperiul roman, implicit şi în Dacia. Tertulian, scriitorul cel atât de scrupulos în afirmaţiile sale, înşiră între popoarele creştinate şi pe Daci. Verificând istoriceşte acest pasagiu al lui Tertulian, constatăm că el este exact. Toate popoarele pomenite au primit creştinismul într'o măsură mai mare sau mai mică. De ce ar face excepţie numai Dacii? Ceva mai târziu Origen, contimporan şi el cu procesul a cărui desfăşurare o urmărim, deasemenea confirmă în termini mai mult negativi, spusele lui Tertulian. Iată cuvintele lui: «Ce să zicem de Britanii sau Germanii, cari sunt lângă Ocean sau de barbari, Daci, Sarmaţi şi Sciţi, *dintre cari cei mai mulţi încă n'au auzit* cuvântul Evangheliei, dar îl vor auzi în însaşi trecerea secolului». Unii au văzut în aceste cuvinte ale lui Origen o desminţire formală a pasagiului lui Tertulian, în realitate îl întăresc. Origen se exprimă foarte clar. El nu neagă existenţa creştinismului în Dacia. Nu. Fraza: *«dintre cari cei mai mulţi încă n'au auzit cuvântul Evangheliei»*, ne dă să înţelegem că dacă *«cei mulţi încă n'au auzit cuvântul Evangheliei»*, apoi cei *mai puţini l-au auzit deja.*[1] Că creşti-

[1] Şt. Meteş: Istoria bisericii şi a vieţii religioase a Românilor din Ardeal şi Ungaria, vol. I, Arad 1918, pag. 3—4.

nismul a pătruns în Dacia încă în epoca romană (106—271) ne-o dovedeşte definitiv o inscripţie creştină de pe un sarcofag găsit la Napoca (Cluj) pe la anul 1500, care ni s'a păstrat din cuvânt în cuvânt, în scrierile umanistului Mezerzius. Inscripţia este următoarea:

D · M
AVRELIA · ma RiNA
VIX · ANN · XVII · AVR
MARINIANVS · FIL
EIVS · VIX · ANNO · I
M · IIII · AVR · BABVS
VET · PATER · P

D (is) M (anibus) Aurelia [Ma] r [i] na vix (it) ann (is) XVII. Aur (elius) Marinianus fil (eus) lius vix (it) anno I. m (ensibus) IIII. Aur (elius) Babus vet (eranus) pater p (osuit). In monogram: s (it) t (ibi) t (erra) l (evis).

Din pricina importanţei covârşitoare pe care o reprezintă această inscripţie, trebue să inzist mai mult asupra ei. Inscripţia este creştină, pentrucă are câteva elemente specific creştine: monogramul creştin, literile iniţiale (STTL) ale formulei «sit tibi terra levis» şi cuvântul «posuit». Ceeace te surprinde mai întâiu, când priveşti această inscripţie, este amestecarea elementelor creştine cu cele păgâne. Involuntar îţi pui întrebarea: Pot fi aceste elemente juxtapuse? Da, pot fi, pentrucă arheologia bisericească este în situaţia de a ne arăta sute de inscripţii la fel. Indeosebi inscripţia din Larissa (Macedonia) este foarte asemănătoare ca fond şi ca formă, cu a noastră. Ea are ceva şi mai paradoxal. Cele două elemente eterogene sunt unite direct.[1]

Aici deschid o mică paranteză. Transformările mari su-

[1] V. Pârvan: Contribuţii epigrafice la istoria creştinismului daco-roman, Bucureşti, 1911.

fleteşti din viaţa omenirii — cum este b. o. şi trecerea dela păgânism la creştinism — nu se întâmplă repede, în câţiva ani, ele durează veacuri. De ce? Răspunsul e uşor de dat. Pentrucă, deoparte sunt prea puternice, prea adânc înrădăcinate în fiinţa ei fibrele multiple ale vieţii celei vechi şi prea slabe fibrele vieţii celei nouă, de altă parte pentrucă îi lipseşte la început puterea creatoare în aşa măsură, încât să dee fondului celui nou sufletesc cadre absolut noui. Şi atunci vrând-nevrând rămân în fiinţă unele forme vechi, cari se umple cu fondul cel nou. Câte obiceiuri păgâne nu are şi azi poporul nostru, dar cu fond creştin integral... Inscripţia noastră are formă veche, păgână, dar e umplută cu fond creştin. Să trecem la analiza ei.

Filologia a dovedit că persoanele inscripţiei napocense sunt de origine orientală, iar studiul celorlalte inscripţii ne-a dat preţioasa lămurire că în acest timp (235) chiar în Napoca au venit două comunităţi religioase orientale, una din «Azia», cealaltă din «Galatia». E foarte firesc ca şi persoanele noastre să fie din provincia «Azia» sau «Galatia» unde creştinismul era cu mult mai puternic ca aiurea. Încă o întrebare. Cum a îndrăznit veteranul Babus să graveze pe sarcofagul ficei şi a nepotului său, monogramul creştin şi să se declare pe faţă creştin? Două răspunsuri s'au dat. Cel dintâiu caută izvorul acestei îndrăzneli în starea sufletească plină de durere a bătrânului Babus. Dupăce a pierdut ce a avut mai scump pe lume, puţin i-a mai păsat dacă şi el va muri, pecetluind cu sânge mărturisirea credinţei sale. Al doilea răspuns explică existenţa monogramului creştin pe sarcofag numai cu ajutorul împrejurărilor istorice de atunci. Inscripţia datează de pe la anul 235, vasăzică din prima jumătate a veacului III. Pe atunci imperiul era condus de doi împăraţi răsăriteni, Alexandru Sever (Sirianul 222—235) şi Filip Arabul (244—249). Toleranţa acestora era aşa de mare încât creştinii începură să şi clădească locaşuri pline de podoabă, pentru închinare. Această atitudine îndrăzneaţă a creştinilor din imperiu, va fi îndemnat şi pe Babus să-şi mărturisească fără sfială credinţa sa.

Concluzia pe care o scoatem din cele de până acum este următoarea: ***Creştinismul a existat în Dacia încă din epoca romană, ca credinţa unei minorităţi a populaţiei daco romane. El a fost adus direct de cei veniţi în Dacia şi n'a avut în sine puterea de a-i cuceri pe toţi la el.***

(Va urma).

N. Popovici,
stud. la Acad. „Andreiană"

Progres social fără progres moral?

Vorbind despre firea neprihănită a oamenilor din străvechea *epocă de aur*, vestitul istoric roman *Cornelius Tacitus* scrie: «Cei dintâi oameni trăiau fără patimi, fără viţii şi fără crime, şi deci, fără pedepse şi constrângeri».

Repede însă traducătorul român al lui Tacit spune jos într'o notă: «Negreşit că acest veac de aur n'a existat de cât în imaginaţia poeţilor».

Vra să zică, deşi Tacit nu era nicidecum poet visător, ci foarte realist istoric, nu se crede că într'adevăr ar fi existat cândva nişte vremuri, în cari, lumea scutită fiind de prea multe griji, şi sforţări, de prea multe certuri şi păcate, ar fi dus o viaţă mai adeseori brăzdată de fericire. Şi, la drept vorbind, — cam în felul acesta se crede astăzi. Vreau adică să spun, că îndeobşte se susţine că departe de a fi fost blânzi ca mieii, oamenii din primele timpuri au trăit într'o necurmată stare de răsboi.

Şi totuşi sunt destui oameni de ştiinţă, cari nu se sfiesc să afirme, că numai în imaginaţia poeţilor a a existat acea mult cântată *epocă de aur*. — Aşa de pildă, sociologul francez *Proal*, citând pe Quatrefages şi pe Broca, şi întemeindu-se nu numai pe nişte simple deducţiuni logice, ci şi pe trainicile descoperiri ale arheologiei şi antropologiei, — afirmă că oamenii primitivi nu aveau câtuşi de puţin deprinderi şi porniri de fiare sălbatice.

In spre dovedirea acestui lucru, Proal pleacă dela adevărul, indiscutabilul adevăr, că omul primitiv avea nu numai noţiuni religioase şi morale, dar încă şi cultul morţilor, crezând în viaţa viitoare şi în nişte fiinţe superioare, cari nu se putea să nu le influenţeze firea, obiceiurile şi întregul lor trai pământesc.

De altfel, pentru a ne încredinţa de acest lucru, n'avem decât să deschidem orice carte, care tratează despre începuturile omenirii. Aşa, de pildă, iată ce ne spune un profesor de geologie:

«Dacă punem alături clădirile morţilor cu locuinţele celor vii, vom vedea între ele o mare deosebire. Adăpostul pentru vii este aproape în totdeauna un bordei şubred, pe care vremea sau o întâmplare nenorocită lesne o nimiceşte. Lăcaşul de veci însă trebue să fie, după credinţa acestor oameni, de o trăinicie, care să înfrunte puterea distrugătoare a vremii, precum şi primejdia de tot felul. — Casa în care-ţi duci viaţa putea să fie întocmai ca şi aceasta, vremelnică; iar casa de după moarte trebuia să fie veşnică întocmai ca şi viaţa de apoi. — Şi într'adevăr, mormântul primitiv, — dolmenul, peştera, gropniţa boltită, — cu pereţii lui de piatră ascunşi în pământ, e o întrupare a veşniciei. — Aceste lăcaşuri de îngropăciune se înfăţişază în acelaş timp ca cele mai vechi lucrări de arhitectură. — Şi atunci arhitectura este născocirea oamenilor neolitici, şi ea a înaintat, şi poate chiar s'a născut supt înrâurirea celei mai vechi, şi care a rămas de atunci întotdeauna şi cea mai nouă credinţă religioasă, credinţa într'o viaţă veşnică, care începe odată cu sfârşitul celei pământeşti».

De aceea, întemeindu-se pe acest controlat adevăr, Proal se întreabă: Dacă oamenii preistorici din epoca quaternară aveau cultul morţilor, cum se poate susţine că ei trăiau ca nişte fiare sălbatice? Fiindcă ei trăiau adeseori în luptă, nu trebue să conchidem că le lipseau afecţiunile de familie, că nu aveau şi sentimente frumoase şi că morala lor era morala cimpanzeilor. — Câteva popoare vechi din epoca renului, au fost chiar lipsite de pornirile războinice; şi acest caracter pacinic al lor este probat, după Quatrefages, prin lipsa armelor de război.

Dar nu e numai atât. — Căci trăesc şi astăzi destule popoare primitive, care deşi cu totul streine de orice urmă de «civilizaţie», ne silesc să credem, că virtuţile cele mai anevoioase stau încuibate şi în sufletele celor mai «înapoiate» fiinţe omeneşti. — Aşa, de pildă, iată ce ne istoriseşte exploratorul Nansen despre Eschimoşii din Groenlanda:

«E vreme rea o furtună cumplită răscoleşte

oceanul. — Cei ce plecaseră de dimineaţă la vânătoare se zăresc pe valuri abia ca nişte puncte negre... Ii simţi cum vâslesc din răsputeri către mal. Dar zadarnic. Furtuna i-a ajuns. Talazurile aci se înalţă în chip de turnuri, aci se rup şi se prăvălesc peste ei. — In sfârşit iată unda cea mare. — Valul se ridică, se ridică mereu. — Repede vâslaşii leagă lopata de curea, pleacă trupul înainte, iar muntele cel prăpăstios îi copleşeşte. — Totul a pierit. — In curând se arată încă un caic... Incă unul... Dar acesta e cu fundul în sus. — Eschimosul *Pedersuak* s'a răsturnat. Iute vecinul îi sare în ajutor, însă alt val îi cuprinde dintr'odată şi fiecare trebue să se gândească la sine. Prea târziu! Iată s'au răsturnat amândoi. De îndată unul se scoală şi cugetul cel dintâi e la tovarăşul lui, spre care se îndreaptă ca să-i dea ajutor. Impinge Caicul alături, sprijină lopata, punând-o curmeziş peste amândouă luntrile, şi cu o smucitură zdravănă trage în sus pe cel cufundat, aşa că poate şi el să apuce lopata. Cât te-ai şterge la un ochi, şi-a îndreptat şi dânsul Caicul, când tocmai sosiau şi alţi tovarăşi. Aceia prind din nou lopata pierdută şi se îndreaptă cu toţii din nou către mal».

D-l profesor Mehedinţi, care în *Altă Creştere* citează cele de mai sus, se întreabă: «Au caracter Eschimoşii? Nansen — continuă d-l Mehedinţi — spune că scene de acestea se petrec zilnic, şi zilnic Eschimosul îşi pune viaţa în primejdie pentru tovarăşii săi, măcar că dedesuptul lui se deschide genunea oceanului».

De aceea, şi eu rezemându-mă pe întrebarea de mai sus a d-lui Mehedinţi, mă întreb: Pot fi socotiţi ca civilizaţi, cu adevărat civilizaţi, aceşti primitivi Eschimoşi de astăzi, ca şi acei preistorici de demult?

Negreşit că nu puţini se vor minuna, aflând de această neobişnuită întrebare. Şi totuşi, eu nu mă ruşinez cu ea, pentrucă ***din punctul de vedere moral*** pot fi socotiţi ca ***foarte înaintaţi***, deci foarte civilizaţi, atât acei preistorici oameni, cari «trăiau fără patimi, fără viţii, şi fără crime», cât şi Eschimosul de astăzi, care îşi iubeşte aproapele cu primejdia vieţii sale. — Căci, om civilizat în adevăratul înţeles al cuvântului nu este

numai decât acela, care se slujeşte de telegrafia fără fir, sau care sboară cu aeroplanul în văzduh, ci mai curând acela, care dovedeşte că a întrat în voia anevoioasei porunci: Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi. — De aceea, cred că dreptate are cugetătorul Brunetière, când afirmă că: *noţiunea progresului social* nu se poate despărţi de noţiunea *progresului moral.*

Şi cum neîndoios este că acest *progres moral,* atât la preistorici cât şi la Eschimoşi, este dobândit numai sub înrâurirea şi sub stăpânirea unei credinţe religioase, rezemată pe credinţă într'o viaţă viitoare, — nu este cred prea greu de înţeles, că o adevărată civilizaţie, având la temelie nelipsitul progres moral, nu se poate statornici fără Dumnezeu. De aceea, socotesc că nu este adevăr mai trainic ca cel săpat de străvechiul cugetător Platon în cuvintele: Mai lesne poţi zidi o clădire în văzduh, decât să statorniceşti o lume fără Dumnezeu.

Este deci mai pre sus de îndoială, că s'ar mai potoli *răsboiul cel dintre noi,* dacă s'ar restatornici în suflete acel tribunal lăuntric, acea frică de Dumnezeu, care mult mai cu spor de cât toate înfumuratele sisteme filosofice, mult mai cu spor de cât toate neputincioasele şcoale solidariste şi imperative categorice, ar fi în stare să ne readucă în spre suişul cel anevoios al virtuţilor făcătoare de pace.

M. Mihăileanu,
profesor, Piteşti.

Un drum de reculegere.

Pentru omul de birou, ca şi pentru preotul prins în administraţia bisericească, obicinuita vacanţă de varăe o mare binefacere. Nu de dragul «vilegiaturei» costisitoare, o adevărată boală pentru unii, cari tânjesc un an întreg, pentruca să poată pleca pe o lună de desmierdare; ci pentruca să te poţi smulge dintre ziduri şi hârtii, să poţi respira din plin mireasma aerului schimbat, să culegi impresii noue despre oameni şi locuri, cari să-ţi pogoare în suflet sentimente înălţătoare. Nu avusem parte de această binefacere de câţiva ani, decât pe apucate, în frânturi scurte.

Era anunţat acum congresul Asociaţiei generale a preoţimii ortodoxe la Cernăuţi, pe zilele de 25—26 August a. c. Un grup de prieteni am prins prilejul să vizităm acel colţ de ţară, necunoscut pentru unii, atrăgător pentru alţii, cari mai trecuseră pe acolo, căci e mai bogat în frumseţi şi mai plin de amintiri istorice, decât oricare altul, din largul cuprins al mândrei noastre Românii.

Am trecut Carpaţii pela pasul Ghimeş, cu renumitele staţiuni balneare şi climaterice dincoace, şi cu splendida lui vale a Trotuşului dincolo. După alergare de o noapte, trenul se apropia de Burdujeni, vechea graniţă românească. Cu privirea furată de minunata aşezare pe coastă a oraşului *Suceava,* scăldat în razele soarelui de dimineaţa, abia am luat seama, că suntem ajunşi în gara, de unde cale de o fugă, e pământul mândrei Bucovine, — «veselă grădină», cu adevărat.

Am tras dea dreptul la Biserica sf. Gheorghe, unde se păstrează moaştele sfntului Ioan Cel Nou, trecute prin atâtea peripeţii câte chinuri a suferit mucenicul, — pânăce au fost aşezate de statornicie netrecătoare aici. Am intrat cu sfială şi evlavie pe sub portalul, unde precupeţe vând lumânări, icoane, străine unele, şi cărticele din Biblioteca «Ia şi citeşte». Am plecat genunchiul inimii în faţa vechei capele, pe păreţii căreia sunt zugrăvite chinurile Sfântului. Şi am intrat cu smerenie în biserica, renovată pe dinafară cam strigător.

În lăuntru contemplaţia noastră pioasă, a fost stingherită de atmosfera de bâlci, ce ne întimpină. În trei părţi se făcea slujbă, de preoţi monahi. Amestecul de glasuri şi de cuvinte deosebite, făcea un zumzet nedesluşit, sporit de poveştile sgomotoase ale mulţimii, care şedea pe jos, ori se mişca prin biserică, aşteptând să-i vină rândul la slujba.

Conducerea Mănăstirei ar trebui să ia măsuri pentru o bună rânduială, fixând timpul slujbelor în cursul zilei, ca pelerinii să poată asista după indemnul sufletului lor la una, sau la alta. Şi mai presus de aceasta, slujba să fie făcută cu evlavie, în concentrare religioasă şi cu mai puţină aparenţă de câştig.

Am văzut vechea ruină a cetăţii lui Ştefan cel mare, de pe colina din faţă, peste vale, unde un moşneag neamţ, care se complace în ipostasul de castelan, nu te lasă să pleci, până nu ţi-a dat toate desluşirile, pe cari le spune, ca citind din carte. Am trăit aici clipe de măreţie naţională.

Apoi am scoborât colina şi am urcat iarăşi în oraş, la Biserica Mirăuţilor. Aici linişte de mormânt. Vechea ctitorie nu-şi deschide porţile pentru slujbă decât 1—2 pe an şi când trec vizitatori. După umiliri de magazie în mâna unui jidan, şi din înaltul sentiment religios al unui om de bine, care a cumpărat-o pe un preţ bagatel, biserica a fost refăcută, poate cu prea puţin simţ şi respect pentru trecut.

Pe lângă biserica «Sfântul Dumitru» am trecut, fiindcă n'a fost chip să aflăm cheia; iară până sus pe deal, la «Biserica Zamca» care dominează în larg ţinutul, vremea nu ne-a îngăduit suişul, ca să ne putem urma drumul spre *Mănăstirea Dragomirna*, unde eram anunţaţi.

Drumul cu trăsura a fost prilej de meditare şi de împrospătarea amintirilor istorice, legate de vechea capitală a Voevozilor Moldoveni.

In faţa zidurilor impunătoare, de cetate de apărare rezistentă, ale Dragomirnei şi în faţa porţilor grele, am stat umiliţi şi sfioşi. Cum ştiau bătrânii să-şi clădească cuib de refugiu şi de apărare a vieţii sufleteşti şi naţionale.

Un moşneag în iţari, amar încercat de soarte, şi-a căutat mângăiere la mănăstire. Serveşte pe părintele Igumen, şi acum ne transpoartă băgagele cu bunătate. Era ceasul vecerniei şi, până să ne iese întru întimpinare părintele arhimandrit, întrarăm la închinare. Am ascultat cucernici slujba unui ieromonah mai tinăr şi cântările dulci, ţinute de 2 bătrâni, ce se schimbau cu luare aminte.

La ieşire ne întâmpină cu dragoste I. P. C. Sa părintele arhimandrit *Buracu*, igumenul mănăstirei. Ne face istoricul sfântului lăcaş,[1] ne arată mormintele de odihnă al intemeietorului Mănăstirei, Mitropolitul Anastasie Crimca şi ale altora, şi povesteşte cu grai dulce din trecutul acestui aşezământ de cucernicie românească. Ca şi zidurile nebiruite, ce o împrejmuesc, biserica sveltă stă neatinsă de trecerea vremurilor, răzămată pe contraforturi, cari par să-i asigure trăinicia pe veci. Minunea Mănăstirei e turnul cupolei, de o neîntrecută artă sculpturală. Am stat în contemplaţie de admiraţie vreme îndelungată de pe coridorul zidului de apărare şi nu ne venea să plecăm.

[1] Am găsit acolo broşura P. SS. Episcopul Dr. Ipolit Vorobchievici al Rădăuţilor, vicarul sfintei Mitropolii a Bucovinei: Istoria Sfintei Mănăstiri Dragomirna, Cernăuţi 1925, pag. 70.

Cu prevenire şi bunăvoinţă suntem purtaţi prin edificiile Mănăstirei, tocmai în lentă refacere chipzuită, şi în paraclisul, unde se slujeşte în vreme de iarnă, ca un refugiu de asprimea frigului. Bisericile noastre catedrale şi orăşăneşti, toate ar trebui să aibă alături paraclise, uşor de incălzit, unde să se slujască zi de zi şi iarna, şi unde slujitorul ca şi credincioşii să nu fie stânjeniţi de ger în evlavia lor. Am văzut aici, muzeul, a cărui orânduire este în lucrare, odoare ce nu se pot preţui în bani, un aer lucrat în fir de aur şi mărgăritare, dela mărimea unei alune şi până la cele mai mici, după cum le era rostul se facă podoabă. Am admirat cărţi scrise cu mâna, cu potcoave vechi, dar atât de regulate şi egale, dela un capăt la altul, încât stam la îndoială dacă nu e tipar. Sunt acolo, în cărţi, chenare şi icoane, zugrăvite cu condeiul subţire, atât de artistic, migălos şi cu răbdare, încât cred că lumea de azi n'ar mai fi în stare să producă asemenea lucruri şi pentrucă-i lipseşte răbdarea, dar mai ales, că nu mai are sufletul religios al marilor meşteri, cei mai mulţi necunoscuţi. Cele mai de valoare odoare şi scumpeturi nici nu erau la mănăstire. Ele au fost trimise la expoziţia din Paris, să vestească de acolo lumii măreţia sufletului românesc, închinat bisericii lui Hristos.

Intr'o atmosferă de cuvioşie mănăstirească a decurs cina şi conversaţia de seara la masa aşa de prietenească a I. P. C. Sale părintelui arhimandrit. Bătrân de zile, dar spirit ager şi temperament vioi, ne-a povestit cu însufleţire despre multe lucruri, cu o memorie surprinzătoare, cu frumoase cunoştinţe istorice şi cu multă pătrundere de oameni, mai ales din zilele de grea încercare ale războiului.

Cu toată osteneala drumului, daţi spre odihnă, somnul nu mă fură. Impresiile puternice ce mi-au răscolit sufletul între zidurile mănăstirei, cea dintâi *mănăstire ca adevărat*, pe care am văzut-o până acum, m'au covârşit. Spiritul a biruit truda trupului. Multă vreme am depănat gândul, că petrecerea unui an doi măcar în umbra acestor lăcaşuri de evlavie şi de liniştită meditare, ar putea zămisli suflete de apostoli, misionari devotaţi şi vajnici în slujba lăţirii Impărăţiei lui Hristos între oameni şi a refacerii vieţii religioase în păturile largi ale poporului nostru, călăuzit de mult misticism, în viaţa lui religioasă. Cârmuirea noastră bisericească ar trebui să caute chipul de a trimite pe absolvenţii şcoalelor noastre teologice, să facă măcar ultimul

an de pregătire pastorală în mănăstiri, anume întocmite spre aceasta, departe de zgomotul oraşului, de ispitele şi ademenirile unei vieţi sociale, care le influinţează mentalitatea în chip prea lumesc şi acestor chiemaţi să devină solii mântuirii între oameni, prin înălţarea sufletului lor spre Hristos.

Des de dimineaţă am luat drumul cu căruţa spre cea mai apropiată gară, de unde să ne ducem mai departe. Am urcat întâi încet pe drumul de munte, o alee de fagi şi stejari, presăraţi ici colea cu brad, ce-şi radia mireasma în aerul proaspăt al dimineţii, săgetat de întâiele raze ale soarelui. In drum, la Patrăuţi, pe Suceava, am văzut bisericuţa, fostă mănăstire, unde se află portretul lui Ştefan Cel Mare, după care s'a copiat chipul Voevodului aşa cum îl găsim răspândit pela instituţiile noastre culturale şi prin casele româneşti.

Ţinta ni era Rădăuţii. Cu bunavoinţă preotului nostru de acolo, care a venit să ne deschidă am putut vizita vechea biserică, fără turn, ctitoria lui Bogdan cel bătrân, zidită la 1360, în felul ei deosebit de alte biserici, pe cari le-am mai văzut.

Marea de Jidovi ce forfotesc pe uliţele oraşului ne verifică adevărul, că biata Bucovină e şi ea năpădită de această şleahtă, ce-i secătueşte măduva şi-i despoaie locuitorii de energia de muncă şi de tot ce ar putea agonisi. Ori câtă largheţă umanitară ar avea sufletul nostru de creştini şi preoţi, el se amăreşte, când vezi cum truda Românului şi bunul lui se strecoară în punga străinului; din slăbiciunea şi nepriceperea noastră de sigur, dacă n'avem isteţimea să-i scoatem din negoţ şi să-i mutăm dela tarabă şi pe ei acolo, pe brazdă, la muncă grea.

De aici gândul ne ducea spre Suceviţa. Abia am prins trăsură. Era Sâmbăta. Jidovii nu erau pe piaţă. Cei câţiva căruţaşi creştini, tot în solda lor şi ei, repede au fost montaţi să-şi ridice pretenţiile. Am plătit mai bine, ca să putem pleca. Cheltuiala, şi oboseala de pe drumul prăvos, cu destule hopuri şi în căldură dogoritoare, ne-a fost din belşug răsplătită şi repede uitată, când ne-am văzut întraţi în curtea largă, acoperită pe deaîntregul de pajişte verde, în perfectă armonie cu arhaismul bisericii, din mijlocul ***Mănăstirei Suceviţa.***

Preot P. Moruşca.

MIŞCAREA LITERARA.

La Psychologie de la Conversion chez les peuples non civilisés. 2 volumes in 8 de 500 pages chacun. Payot, 106 Boulev. S. Germain Paris, de *Raoul Allier Professeur honoraire de L'université de Paris.* Este una dintre lucrările care fac epocă prin vastitatea domeniului de cercetări pe care-l îmbrăţişează prin rigurozitatea ştiinţifică a documentelor analizate şi mai ales prin geniul interpretativ al autorului. Dl Raoul Allier ni e cunoscut personal dela splendidele prelegeri de Morală şi Istoria filozofiei ţinute de Dsa în 1921—1922 la *Facultatea de teologie Protestantă din Paris* al cărei profesor şi decan este.

Opera pe care Dsa o dă la lumină azi, este rezultatul unor studii de o viaţă şi ele au fost verificate permanent cu microscopul profesorului conştiincios la catedra pe care o onorează prin erudiţia şi sufletul său distins.

Işi îndreaptă îndeosebi cercetările asupra *sentimentului* şi *practicelor religioase* ale popoarelor primitive din Oceania şi Africa centrală şi meridională. Se ocupă de *totemism* şi *magie* în care descopere indicaţii sociologice suprinzător de sugestive. Interpretarea psihologiei religioase individuale şi colective pe baza referatelor misionare i-a dat profunda *intuiţie* a acestui misterios dar formidabil fenomen psihologic care este *convertirea* — şi care ştim, are un rol atât de esenţial în formarea personalităţii umane.

Dinstinsul autor isbuteşte să ne facă mult mai simpatică această umanitate primitivă şi exploatată de popoarele civilizate de multe ori în chip barbar, sugerând soluţii definitive pentru o sumedenie de probleme coloniale şi misionare. Dar marea valoare a operei dlui Allier rezidă în caracterul ei educativ. Ori cine e însufleţit de idealul superiorizării propriei sale vieţi printr'o cât mai intensă spiritualitate, ori cine e dornic să cunoască taina unei personalităţi adevărate şi ori cine urmăreşte sincer o reformă socială fecundă în rezultate etice şi umanitare, poate găsi în studiul de care ne ocupăm şi asupra căruia vom reveni într'o viitoare recenzie, inspiraţii şi orientări suverane.

In faţa unei asemenea lucrări orice elogiu pare a fi prea mic; superlativele meritate sunt insuficiente; — important lucru să aibă parte de o cât mai mare massă de cititori şi care cu ajutorul acestei lucrări îşi vor consolida ideologia lor cu un vast repertoriu de fapte, iar entuziasmului lor umanitar îi vor pune la bază o sensibilitate nouă şi activă, o infinită energie etică şi mai ales o generoasă fertilitate socială.

Cu aceste recomandări o facem cunoscută intelectualilor noştri, preoţi, profesori, oameni politici, studenţi etc. cu con-

vingerea că omagiem o competenţă şi că facem în acelaş timp un real serviciu culturii noastre româneşti.[1]

Prof. *Dr. Gr. Cristescu.*

*

Prof. N. Colan: **Sf. Pavel către Filimon.** — Creştinismul şi Sclăvia. — (Editura Libr. Arhidiecezane Sibiu. Preţul 10 Lei, Dl *Profesor Colan* aduce o mare înviorare pe atât de pustiul ogor al exegezei, dând la lumină interpretarea epistolei cătră Filimon. Interpretarea de care ne ocupăm este lipsită de scolasticismul caracteristic multor încercări de acest fel.

Precizează textul fără acele obositoare excursii filologice — care-s foarte preţioase în laboratorul specialistului dar nu se pot impune masselor mai largi de cetitori ai Sf. Scripturi.

Intr'un stil limpede, nu lipsit de fragede frumuseţi literare, impresionant de evocativ, lămureşte poziţia creştinismului faţă de problema dureroasă a anticităţii — faţă de problema sclaviei, pornind dela duioasa intervenţie a Sf. Pavel în favoarea unui «fugitivus» cu numele Onisim.

Ordinea studiului este exemplară. Aşa ar trebui să fie conceput orice comentariu care urmăreşte şi o popularitate — adică un succes în înţelegerea şi simpatia cititorilor. In prima parte se dramatizează întâmplarea cu Onesim. In temniţa din Roma. Sf. Ap. Pavel ascultă cu bunătate spovedania lui Onesim în legătură cu fuga sa. E un rezumat ideologic, o concentrare a momentelor exegetice din epistolă.

Urmează scrisoarea Sf. Ap. Pavel către Filimon. Autorul ne actualizează momentul evocându-ne toată părinteasca spontaneitate a iubirii apostolului: «*Cu aceste vorbe se aşeză la masă şi-i scrise lui Filimon*»... Chestiunea autenticităţii e desbătută cu argumentele suverane ale criticii biblice care nu elimină însă din locul de cinste clasicul argument al tradiţiunii sfinte. «Tâlcul Epistolei» cum îi spune atât de arhaic şi de frumos autorul, e hrănit dintro bogată intuiţie psihologică şi religioasă — fără să treacă peste consideraţiile pastorale şi sociale atât de abundente într'o epistulă de 25 de versete. In partea finală autorul însă se ridică la entuziaste sinteze de cugetare etico-socială care fac din lucrarea Dsale o contribuţie de valoare la înţelegerea şi soluţionarea problemelor sociale — atât de unilateral considerate de atâţia sociologi şi economişti:

«Idealul Sf. Evanghelii este Impărăţia lui Dumnezeu deci «un ideal de natură pur spirituală. Evanghelia nu e creaţia unei «mişcări sociale, n'a fost zămislită dintr'o luptă de clasă, nici «nu vrea s'o creeze, ea nu e legată nici direct nici indirect de «vreo tulburare a societăţii antice. Ea nu e în funcţie de con«sideraţii de natură sociologică. Ea este prin excelenţă de natură

[1] Până la 15 Sept. 53 franci — după această dată 60 fr.

«religioasă etică. Evanghelia Mântuitorului tinde să realizeze «marea reformă a vieţii umane *din lăuntru în afară* şi nu invers».

Făcând o paralelă între legalitatea juridică, care cere sancţiune imediată, fiat *justiţia et pereat mundus* şi iubirea creştină, capabilă de o infinită bunătate şi care e cântată atât de sublim de slăvitul ei apologet în Ep. I. Cor. 13, autorul îşi încheie merituoasa şi substanţiala sa lucrare.

Dl Profesor Colan prin lucrarea sa ne-a dat o strălucită probă de competenţă în domeniul specialităţii sale şi o plăcută şi folositoare lectură.

Prieteneşte l-am îndatora ca la capătul fiecărui an şcolar să dea la lumină «tâlcul» unei părţi din noul testament răsplătindu-l cu toată recunoştinţa noastră pentru această osteneală care ştim că-i e şi foarte plăcută.

Acestea zise, recomandăm lucrarea d-lui Colan cu toată căldura tuturor acelora care îşi lămuresc gândurile şi atitudinile lor pe paginile Sf. Scripturi, convinşi că vor culege orientări noi de viaţă.

Prof. *Dr. Cristescu.*

*

„Propovăduiţi Evanghelia!...“ Studii de teologie practică, de *Pr. Dr. Gr. Cristescu,* profesor la Academia teologică «Andreiană». Sibiu 1925. Tip. Arhidiecezană. Pag. 56. Preţul 25 Lei. — Dacă nu l-aş fi auzit propoveduind Evanghelia de pe amvon, aş zice că-i un măiestru al meditaţiilor religioase; dacă nu i-aş fi citit profundele sale meditaţii religioase, zămislite din cel mai intim contact cu Mântuitorul şi eternizate în graiul întraripat al unui rafinat artist — aş zice că-i un măiestru al amvonului. La dreptul vorbind numai sinteza acestor două predicate este în stare să ne dea nota fundamentală a distinsului preot şi profesor Dr. Gr. Cristescu.

Coloanele acestei reviste pe care o onorează aşa de jertfelnic cu îmbelşugata şi preţioasa colaborare a Sf. Sale, sânt o destul de grăitoare mărturie pentru neasemănatul său entuziasm misionar. Dar presa nu-i îmbie suficient tărâm apostolatului său. El îşi seamănă rodurile sufleteşti adunate în decursul anilor de harnică muncă, în şcoală, în Biserică, în conferenţe, în convorbiri prietineşti — pretutindeni. Şi pretutindeni e ascultat cu dragoste robită

Taina acestui apostolat entuziast trebue căutată în justa convingere care inspiră pe păr. Cristescu şi care trebue să devină crezul oricărui slujitor conştient al altarului lui Hristos, că numai *dinamismul* unei credinţe vii, izvorâte din cel mai intim contact cu Mântuitorul, numai coborârea lui Hristos în realitatea vieţii sociale, în ansamblul culturii umane, prin misionarismul jertfelnic şi personal al celorce se numesc «sarea pământului» — poate schimba faţa lumii, îndrumându-o spre porţile împărăţiei lui Dumnezeu.

Iată pricina pentru care cetitorul nu va găsi în *meditațiile* părintelui Cristescu, cucernicia statică, contemplația împăcată cu sine și în sine, ci va găsi mai curând zbuciumul unui suflet muncit de probleme, frământarea unei cugetări care pare că nesimțindu-se bine în platoșa slovelor, tinde să evadeze și să se întruchipeze în viață.

Iată motivul pentru care cred că noua broșură «Propovăduiți Evanghelia!» va fi citită cu deliciu. O recomandăm preoțimii noastre — și, la urma urmelor, oricui — cu atât mai mult, cu cât autorul a avut fericita inspirație de a retipări în fruntea celor șase meditații spirituale studiul de îndrumări omiletice: «Cui, cum și ce trebue să predice preotul ortodox», — îndrumări zidite pe o destul de îndelungată și rodnică experiență pastorală.

*

Impotriva beției de *I. P. S. Miron*, patriarh al României. Biblioteca Institutulu Biblic, Nr. 3. — Flagelul care mistuie vlaga sufletească și trupească a satelor noastre întâmpină un front tot mai puternic. In rândurile ostașilor cari se luptă împotriva lui s'a înșirat și șeful Bisericii ortodoxe din România. Gestul ne bucură deosebi, pentrucă îndemnurile I. P. S. Sale au mai mult răsunet decât ale altora. Adevărului ce-l cuprind ele i se adaogă numele celui ce le dă — și astfel cuvântul își sporeștc sorții de izbândă. Iată pentruce recomandăm cu deosebită căldură broșura scrisă în graiu dulce și tipărită simpatic.

*

Două întâmplări minunate de *Pr. Grig. Pișculescu* (Gala Galaction). Biblioteca institutului Biblic, Nr. 4. — Numele părintelui Gr. Pișculescu, ilustrul prozator, este suficient pentru a da cea mai temeinică chezășie a frumuseții acestei broșuri, care cuprinde o minunată apologie a legii creștinești. Graiul «ca un fagure de miere», al sfinției sale te farmecă, iar istoria alcătuită cu măiestria literatului consacrat îți cucerește interesul — sporindu-l cu fiecare pagină citită. Cele două povestiri îți luminează conștiința, îți sporesc credința și-ți trezesc dorul după vecinicie...

*

Durerea Vinerii celei Mari și Soarele sfintelor Paști, (prelucrare după graiuri străine), de *Arhim. I. Scriban.* Biblioteca Institutului Biblic, Nr. 5. — Cititorul acestei cărticele se va convinge odată mai mult de puterea făcătoare de minuni a rugăciunii ferbinți, a rugăciunii rostite «din tot sufletul și din tot cugetul» curat.

Ilenuța și Gheorghiță au ajuns la marginea prăbușirii lor trupești și sufletești. Nu mai e nădejde de scăpare — decât în Domnul. Părinții lor, boierul Ștefan Orheianu și Cucoana Catinca se frământă la picioarele Celui Răstignit, își aștern în rugăciunile lor zămislite din dureri cumplite toată nădejdea,

singura lor nădejde. Indurarea se coboară asupra lor, cu binecuvântările ei — şi cei logodiţi cu moartea, sânt izbăviţi.

Acesta este cuprinsul broşurei educative care nu este lipsită nici de calităţi literare.

*

Anuarul liceului ortodox român „Andreiu Şaguna" din Braşov, anul jubilar 1924—25, al 75-lea an şcolar, publicat de *Dr. Iosif Blaga*, director Tip. A. Mureşanu-Branisce et. Co., Braşov 1925. Pag. 264 format mare. Preţul 120 Lei. — Frumoasa şi înţeleapta datină veche dela şcoalele ortodoxe din Braşov de a scoate anuar, a atins anul acesta o culme. La 50 de ani dela durarea vetrei de lumină din Scheii Braşovului, regretatul profesor şi academician Andreiu Bârseanu alcătuise monumentala operă care închidea în paginile sale toată zbuciumata şi glioasa istorie de până atunci a şcoalelor medii confesionale din Braşov. După 25 de ani, păr. protopop şi director Dr. Iosif Blaga completează, cu o incontestabilă competenţă, opera ilustrului său înaintaş în apostolat, alcătuind voluminosul şi preţiosul anuar, pe care colaborarea unor distinşi elevi şi profesori ai liceului îl scoate din cadrul simplelor anale, făcând din el un îmbelşugat magazin de literatură şi ştiinţă. Anuarul de care vorbim este o credincioasă oglindă a hărniciei şi devotamentului care a izvorât în decurs de 25 de ani dintre zidurile durate din jertfă curată românească ale şcoalelor din Braşov. El poate şi trebue să împodobească masa nu numai a fiecărui actual sau fost elev al liceului ort. «A. Şaguna», ci a fiecărui român care vrea să 'nveţe a preţui un trecut glorios, pentru a primi izbăvitoare sugestii pentru viitor.

*

Împărăţia lui Dumnezeu după Noul Testament de *Pr. Prof. Dr. Gh. I. Ghia*. Institutul de arte grafice «Ramuri», Craiova 1925. Pag. 86, format mic. Preţul 20 Lei. — Sântem abia în perioda de formare a unei literaturi teologice româneşti, de aceea orice contribuţie temeinică la rezolvirea acestei importante probleme, trebue să inspire justificate mulţumiri spirituale.

Iată pricina pentru care deja titlul nouei lucrări a păr. Dr. Gh. I. Ghia, mi-a sugerat o vădită bucurie. Broşura tipărită cu îngrijirea care face cinste institutului «Ramuri» dela Craiova, cuprinde o problemă de cea mai mare importanţă. Ea sintetizează însăşi esenţa Evangheliei Mântuitorului şi idealul care trebue să popularizeze toate străduinţele omeneşti, îndeosebi ale slujitorilor altarului lui Hristos.

Problema împărăţiei lui Dumnezeu este tratată, foarte just, generic. Autorul găseşte ideia încă în perioda mozaică. Ea se întrupează în viziunea superioară a profeţilor ca o împărăţie ideală — oricât ar fi de pământesc coloritul înfăţişerii ei.

Laturea național-politică a noțiunii se accentuiază în perioda de după robia babilonică. Idealul mesianist propoveduit de marii profeți se eclipsează și norodul jidovesc, frământat de năcazuri fără de sfârșit, așteaptă desnădăjduit realizarea împărăției lui Dumnezeu prin intervenția unui desrobitor politic. Visul lui nu s'a realizat, căci «împărăția mea nu este din lumea aceasta». Ioan Botezătorul, cel mai mare profet al legii celei vechi și prevestitorul legii celei nouă, se ridică în apostolatul său la înălțimi nebănuite. «Pocăiți-vă, că s'a apropiat împărăția cerurilor». «*Faceți fapte* vrednice de pocăință» — este strigătul lui.

După el vine Mântuitorul, care prin jertfa sa ne-a indicat drumul și ne-a deschis porțile împărăției celei vecinice. In concepția, mai bine zis: în viziunea Lui — împărăția lui Dumnezeu începe în lumea aceasta; ea nu se desăvârșește însă decât într'o lume apocaliptică, în lumea spiritualității absolute, unde «nici nu se însoară, nici nu se mărită oamenii, ci vor fi ca îngerii».

Aceasta este ideia care se desprinde și din propoveduirea sf. Apostoli.

Lucrarea părintelui Ghia prezintă un incontestabil interes științific, întrucât ea este zidită sistematic și cu utilizarea unui remarcabil aparat bibliografic. O recomandăm îndeosebi studențimii noastre teologice. *N. Colan.*

CRONICĂ BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Congresul Asociației generale a clerului ortodox. In 25 și 26 August a. c. s'a ținut la Cernăuți al treilea congres al preoțimii ortodoxe organizate. Au participat peste 400 de preoți din toate unghiurile țării. Deschiderea congresului s'a făcut — după sf. Liturghie — în splendida sală sinodală a grandiosului palat mitropolitan. Remarcăm prezența P. S. Ipolit Vorobchievici, vicar arhiepiscopesc, a dlui prof. univ. I. Nistor, ministrul Bucovinei, a d-lui M. Bercianu, vice-primarul capitalei și zelozul sprijinitor al idealurilor bisericii noastre. Prezidează păr. prof. univ. *I. Popescu Mălăești.*

La ordinea zilei erau două probleme deopotrivă de covârșitoare prin importanța și actualitatea lor: *presa bisericească* și *înzestrarea bisericii.*

Din interesantele și pe alocurea furtunoasele desbateri s'au cristalizat următoarele hotărîri: Se înființează un *cotidian al preoțimii.* El va fi independent față de orice partid politic sau tendințe clericale. Rostul lui va fi să călăuzească opinia publică privind problemele vieții obștești prin prizma curată a *cugetării creștine.* Congresiștii entuziasmați de această inițiativă au semnat în câteva minute suma de circa 250,000 Lei. Fondul necesar

se va complecta prin contribuţia lunară de 20 Lei din partea fiecărui preot (propunerea dlui Tudor Popescu) şi din alte izvoare. Delegaţia congresuală va avea sarcina de a face toate pregătirile necesare pentru realizarea acestei hotărâri şi va raporta viitorului congres (la nevoie, extraordinar).

Problema *înzestrării bisericii* (referent: păr. I. Georgescu Duşumea) a fost soluţionată în senzul memoriului pe care Asoc. clerului «A. Şaguna» din mitropolia Ardealului îl formulase încă în congresul său din anul trecut la Oradea-Mare. In această chestiune păr. asesor Dr. Gh. Ciuhandu, dela Arad ca unul care se ocupă de multă vreme cu această importantă problemă, a dat congresului preţioase lămuriri.

In ziua doua, un delegat al eparhiei Clujului a făcut o largă şi documentată espunere a mişcărilor confesionale din Maramurăş. El anunţă congresului că în acest ţinut o mulţime de sate «unite» au trecut în bloc la ortodoxie. Ministerul Cultelor însă, dovedind un enigmatic esces de zel în aplicarea legii ungureşti privitoare la trecerile confesionale, a adus aceste sate de-a dreptul la exasperare. Ele au revenit la legea strămoşească, în schimb au rămas fără biserici. Consternat de acest procedeu ministerial, care oricât ar fi de legal — este antinaţional şi anticreştin, congresul hotăreşte să se ceară intervenţia ministerului de culte pentru votarea cât mai urgentă a proectului de lege privitor la regimul cultelor, pentru a salva libertatea conştiinţei religioase a fraţilor noştri maramurăşeni şi a altora cari aşteaptă cu sete împrejurări mai drepte pentru revenirea la sinul bisericii neamului. (Să ni se ierte vorba, dar până ce ne-am căciulit la Roma să încheiem concordate... tot mai bine era să se fi adus legea cultelor, cruţând câteva milioane aruncate'n Tibru. Era unul din puţinele cazuri când lucrul costa ieftin şi totuşi — făcea...)

Fraţii basarabeni au adus câteva chestiuni de o vădită importanţă (între altele problema calendarului a cărui reformă a zămislit în deosebi în unele părţi ale Basarabiei o situaţie religioasă delicată). Comitetul Asociaţiei le va studia şi va căuta soluţiile posibile.

In ziua a treia (27 Aug.) congresiştii au făcut un pelerinaj la sf. Mănăstire Putna, unde se odihnesc, învăluite'n glorie neveştejită, osemintele voevodului Ştefan cel Mare. Gestul de încheiere al congresului dela Cernăuţi a fost înţelept şi nobil.

*

Pentru pacea lumii. Reprezentanţii statelor grupate'n Societatea Naţiunilor s'au întrunit din nou la Geneva. Dl Painlevé, primul ministru al Franţei, a rostit cu acest prilej un discurs memorabil arătând dorinţa sinceră a glorioasei republici pe care-o conduce, de a asigura o pace durabilă pentru mult zbuciumatul continent european.

Dl Painlevé a vorbit în numele Franţei. Dar nobilul gând pe care l a subliniat d-sa este de bună seamă gândul întregei lumi civilizate, e dorinţa ferbinte a oricărui suflet înfiorat de prăpădul ultimului măcel mondial, e crezul sincer al oricărui suflet iluminat de idealele superioare ale umanităţii.

Idealul păcii universale, care stă la temelia Evanghelie, Mântuitorului, se reliefează tot mai mult pe steagurile de luptă ale Statelor şi culturilor. Biserica, guvernele, diferitele societăţii literatura, presa — toate intonează'n cor imnul păcii, toate se zbat în căutarea unor mijloace pentru înlăturarea crimei colective. E un semn îmbucurător, potrivit pentru slujbe de mulţumită lui Dumnezeu, pentru jertfa curată a Fiului Său, jertfă care rodeşte. Târziu dar sigur.

Iată un minunat subiect de predici pentru ziua eroilor, şi-o constatare vrednică de popularizat în şcoală. Nu incidental, ci zilnic, prin spiritul creştinesc în care trebue crescut tineretul nostru şi al celorlalte neamuri. In deosebi profesorilor de istorie le e deschisă calea unui apostolat pentru pacea lumii.

*

Mişcările confesionale în Cehoslovacia continuă. Evenimentele istorice le sporesc pe-alocurea intensitatea. Un asltfel de eveniment a fost şi aniversarea reformatorului Ioan Huss, ars pe rug de către catolici în 1415. Sărbătoarea acestei aniversări aranjată de oficialitatea republicei cehoslovace, în frunte cu înţeleptul său preşedinte Masaryk, a scos din sărite pe părintele dela Roma care în semn de protestare şi-a rechemat pe reprezentantul său la Praga, pe preabinecunoscutul nunţiu Marmaggi. Fireşte această rechemare a fost camuflată prin plecarea lui Marmaggi într'un simplu — concediu.

Conflictul dintre Vatican şi Cehoslovacia n'a rămas fără răsunet nici în Biserica catolică din harnica republică, prietină nouă. El s'a resimţit adânc în mişcările confesionale cări se accentuiază tot mai în defavorul catolicismului antinaţional şi antidemocratic. După gazetele ceheşti numai în Praga au trecut, cu prilejul ultimelor serbări hussite, peste şase mii de catolici la celelalte biserici. Aceeaş mişcare s'a înregistrat şi în provincie. Astfel semnele vremii la care asistăm în ţara noastră, le constatăm şi aiurea. Şi asta ne sporeşte încrederea.

*

„Astra“ la Reghin. Societatea culturală «Astra» şi-a ţinut congresul anual la Reghin, în zilele de 29 şi 30 August a. c. După sf. Liturghie săvârşită în cele două biserici româneşti ale oraşului, congresiştii s'au adunat la mormântul adormitului întru Domnul Vasile bar. Pop, fost al doilea preşedinte al «Astrei», dela moartea căruia se împlinesc 50 de ani. Vorbirea comemorativă a rostit-o Mitropolitul Blajului Dr. V. Suciu.

La ora 11 a. m. s'a deschis congresul în sala teatrului. In discursul de deschidere *Dl V. Goldiş* subliniază personalitatea

celor doi sărbătoriţi: V. bar. Pop şi Visarion Roman şi schiţează, în cuvinte pline de avânt, problemele a căror deslegare cade în sarcina «Astrei». Au mai vorbit păr. Mitropolit V. Suciu, păr. asesor dela Cluj S. Stanca, păr. prof. Gheorghiu din Cernăuţi, Pan Halipa din Chişinău şi alţii.

In şedinţele următoare s'au discutat pe larg şi cu un deosebit interes, problemele culturale ale «Asociaţiunii».

Fostul preşedinte, *dl V. Goldiş* a fost reales cu aclamaţie şi cu nesfârşite manifestări de simpatie.

Conductul etnografic a fost pitoresc şi impunător. Păcat că timpul prea puţin favorabil a împiedecat unele comune din jurul Reghinului, să participe la el. Din desfăşurarea congresului se desprinde o notă îmbucurătoare: «Astra» — datorită conducerii înţelepte şi activităţii dlui V. Goldiş, — e pe cale de a reînvia din somnul senilităţii sale.

Avem totuşi un regret, izvorît dintr'o ciudată inconsecvenţă dintre ceeace se spune şi ceeace se face (fireşte, vina *întreagă* o poartă comisia de candidare). Dl prezident V. Goldiş a accentuat cu atâta dreptate că «Astra» trebue să-şi lărgească terenul de activitate; interesul ei trebue să se îndrepte în mare parte către massele muncitoreşti, îmbrăţişându-le şi cârmuindu-le idealurile în aşa fel, ca ele să devină tot mai mult un factor util patriei şi neamului. In scopul acesta a propus şi înfiinţarea unei secţii speciale. Comisia de candidare însă a găsit de cuviinţă să uite de aceste gânduri înţelepte a dlui prezident şi să debarce din comitetul central al «Astrei» pe unicul membru pe care-l avea acolo muncitorimea.

La mijloc trebue să fi fost sau o miopie, sau o sforărie a vr'unui «biograf» al lui Gheorghe Lazăr.

Tot din aceleaşi cercuri «nepreocupate» trebue să se fi pus la cale, în chip ocult, şi eliminarea din comitet a dlor Dr. Iosif Blaga, protopop şi director al liceului *ortodox* «A. Şaguna» din Braşov, Tr. Scorobeţ, asesor consistorial la *Sibiu* şi Dr. V. Stan, directorul şcoalei normale «A. Şaguna» din acelaş Sibiu. Pentrucă — ascultaţi numai — «Asociaţia» este «sanctuarul» în care nu se face nici politică, nici confesionalism...

Neculce.

NOTE ŞI INFORMAŢII.

Notele şi observaţiile din «Un drum de reculegere» vor continua în numărul viitor: despre Mănăstirea Suceviţa, Putna, Cernăuţi, cu congresul preoţesc, Vatra Dornei şi drumul de întoarcere acasă, pela Bistriţa, Reghin, cu adunarea generală a Astrei, Târgul Murăş, Cluj, Oradea-mare, Timişoara şi Arad, cu Mănăstirea Bodrogului.

*

Cetitorii îşi aduc aminte că Ungurii din nord-vestul Ardealului hotărîseră — încă acum doi ani — înfiinţarea unei episcopii reformate la Oradea-mare. Episcopul a şi fost ales în persoana protopopului Sulyok; alegerea însă n'a fost aprobată de guvernul ţării, întrucât nici înfiinţarea episcopiei nu se făcuse cu încuviinţarea Statului. Problema părea luată dela ordinea zilei, când auzim că de curând Ungurii au purces la o nouă alegere, al cărei rezultat nu se cunoaşte încă, pentrucă Ungurii sânt hotărîţi să nu despoaie scrutiniul pânăce nu va sosi dela Bucureşti aprobarea legală a nouei episcopii reformate.

Iată ce scrie ziarul «Cuvântul» în această chestiune: «Constituţia prevede un anumit număr de credincioşi, pentruca o nouă episcopie, de orice confesiune, să poată lua fiinţă. Aceasta-i una dintre condiţiuni. De altă parte nu se poate vorbi, fără prejudecată, de înfiinţarea unei episcopii maghiare reformate. Avem una în fiinţă, numai una — dar prea de ajuns. Căci această episcopie — dela Cluj — n'a făcut decând este sub stăpânire românească, decât să agite împotriva României. Episcopul din fruntea ei — dl Carol Nagy — este persoana care trebuia de mult să figureze în fruntea chiriarhilor *alungaţi* din ţară. Il avem pe dl Nagy — şi ne este prea destul. Acest episcop a fost aducătorul în ţară a tuturor delegaţiilor reformate cari ne-au ponegrit pe urmă în toate ţările, la toate conferinţele, prin toate publicaţiunile. Acest episcop a publicat pastorale antiromâneşti. *Iar Duminecă — acum trei zile — s'au cetit din ordinul său, în toate bisericile reformate, îndemnuri de implorare a cercurilor ca România să iasă înfrântă dela conferinţa Ligii Naţiunilor.*

Prin urmare nu se poate da protopopilor reformaţi dela graniţă această încuviinţare, decât dupăce existenta autoritate supremă a reformaţilor din România va da dovadă în de ajuns, că o nouă eparhie de această confesiune este tolerabilă pe pământul acesta

Statul român e destul de marinimos şi ar cădea de acord. Dar voesc conducătorii confesiunii reformate să ajungă la învoiala aceasta cu statul român?»

*

Serbările desfăşurate la Braşov cu prilejul împlinirii alor trei pătrare de veac dela zidirea liceului ortodox, care poartă astăzi numele dătătorului de legi şi datini, mitrop. Andreiu Şaguna, au lăsat urme adânci în sufletele tuturor celorce s'au împărtăşit de măreţia lor. Presa întreagă s'a ocupat de ele, zile şi săptămâni de-arândul, subliniind după cuviinţă înţelepciunea şi spiritul de jertfă al harnicilor noştri înaintaşi din Ţara Bârsei, cari au întemeiat, în împrejurări cât se poate de vitrege, lăcaşul de izbăvitoare lumină creştinească.

Dar cea mai elocventă recunoaştere a operei naţionale realizate de jertfelnicii întemeietori şi dascăli ai cetăţii culturale

de sub Tâmpa este dania de un milion de Lei a Ministerului instrucţiunii publice şi făgăduiala că va acorda şi de aci înainte ajutorul material pentru susţinerea *liceului confesional «Andreiu Şaguna»*. Era o datorie morală a statului român — şi ne bucurăm că ţine să şi-o îndeplinească.

Aceste rânduri sânt sonsacrate însă îndeosebi spre lauda celorce au dovedit că spiritul de recunoştinţă şi de jertfă nu s'a stins nici în sufletele generaţiei contimporane: Păr. *Ioan Maximilian* din Stupini, care a dăruit liceului toată roada strădalnicei sale vieţi, — pământ în valoare de un milion de Lei. Dania păr. Maximilian e cu atât mai valoroasă, cu cât ea este rezultatul unei munci cinstite şi a unei chiverniseli cu cruţare — nu al unei lovituri de bursă sau al unei «afaceri celebre». Chipul părintelui, care prin gestul său generos a concretizat mai plastic decât oricine spiritul în care liceul ortodox din Braşov şi-a crescut elevii, se va păstra cu sfinţenie în sala festivă a «gimnaziului», alături de alţi tovarăşi de jertfă — ca fiind vecinică pildă grăitoare pentru generaţiile ce vor veni.

*

Redactorii «Unirii» dela Blaj, care 'n lipsa unor memorabile momente din viaţa bisericii neo-papistaşe, ţin să se agaţe de toate evenimentele din viaţa altor Biserici — stropindu-le cu noroiul călimarei lor — nu s'au putut răbda să nu împroaşte şi conferenţa creştinismului practic dela Stockholm. Pentru faimoşii «reprezentanţi ai apusului luminat» şi pentru cei mai proaspeţi idololatri ai infalibilităţii papale, conferenţa care a întrunit în capitala Suediei tot ce are protestantismul mondial mai select (ne mai vorbind de reprezentanţii Bisericii ortodoxe care — după aceiaşi iluştrii conducători ai «minorităţii române» este în plină descompunere) — s'au ocupat doar de nişte *«chestii mărunte şi secundare»*.

Dl A. Russu dela Blaj, dând lecţii Arhiepiscopului Söderblom dela Upsala... în ceeace priveşte distincţia problemelor importante ale creştinismului practic... Dle Ranetti, nu scăpa ocazia, că-i păcat de ea...

*

Congresul Asociaţiei clerului «Andreiu Şaguna» din Mitropolia Ardealului se va ţinea la Sibiu, la începutul lunei Noemvrie a. c. El va fi consacrat, sărbătoririi celor 16 veacuri împlinite dela sinodul ecumenic din Niceea. Titlul conferenţelor ce vor fi cetite cu acest prilej este: 1. Importanţa istorică a sinodului dela Niceea, 2. Importanţa actuală a sinodului dela Niceea. 3. Problema reinchegării frontului ortodox. Congresul se va organiza în cadrul unor largi solemnităţi.

*

Aflăm, că dl prof. M. Mihăileanu dela Piteşti a scos de curând o carte preţioasă pentru cateheţii noştrii şi pentru tine-

retul nostru şcolar: *Explicarea Evanghelillor* (pentru cl. II. secundară şi mormală).

*

In cursul lunei Octomvrie va ieşi de sub tipar volumul al doilea din «*Vieţile Sfinţilor*» de M. Sadoveanu şi D. D. Pătrăşcanu.

*

Sântem în preajma alegerii corporaţiilor bisericeşti menite să pună în practică noua lege de organizare a bisericii ortodoxe din cuprinsul României Mari. Foaia de educaţie religioasă «*Dumineca ortodoxă*», publică în Nr. său din urmă (3—4) preţioase îndrumări cu privire la acest important moment de vieaţă bisericească.

«Punem la inima creştinilor ortodoxi cu dragoste de biserica neamului — zice apelul — ca în aceste consilii şi sfaturi să fie aleşi oameni *cari au cu adevărat dragoste de Biserică;* să nu aleagă oameni cari se gândesc la interesele lor, sau chiar din aceia cari nu au alt gând decât să-şi bată joc de Biserică».

Avertismentele de felul acestora sânt cât se poate de opurtune, căci desvoltarea vieţii noastre bisericeşti este în mare parte în funcţie de caracterul elementelor cari vor întra în corporaţiile prevăzute de constituţia noastră bisericească.

Presa serioasă are prilejul unei campanii de pregătire a opiniei publice, într'o extraordinar de mare problemă.

*

Pe scaunul patriarhatului Constantinopolitan a fost aşezat, cu totalitatea voturilor, I. P. S. *Vasile III*, fost mitropolit de Niceea. Noul patriarh este agreat şi de guvernul otoman, aşa că se crede că va fi în stare să restatornicească pacea religioasă a mult frământatei cetăţi al lui Constantin cel mare.

*

Din preţioasa revistă «Răsăritul», a caselor naţionale: «In Elveţia, Svedia, Norvegia, abia la o mie unul nu ştie carte; în Germania doi la o mie; în Scoţia (Anglia) 7 la mie; în Anglia şi Statele Unite unul la fiecare sută; în Franţa doi la sută, în Italia 48 la sută, în Spania 63 la sută. Cu un cuvânt ţările catolice sânt mai înapoiate. Naşteri nelegiuite se vin în Londra 4 la sută; în Paris 48 nelegiuite la 100 legitime; la *München* la 100 naşteri legitime 92 sunt nelegitime, la Viena la 100 naşteri legitime se adaugă 118 nelegiuite; iar la *Roma* la 100 naşteri legitime se vin 242 nelegiuite».

Deci, şi în această privinţă, Roma are întâietate... Cine vrea să comenteze statistica de mai sus, o poate face. Noi renunţăm la ea.

*

Legea repausului duminecal a fost votată cu sunet mare. Lumea legase atâtea nădejdi de această lege. Se credea că ea va îmbia un sprijin puternic şi efectiv preoţimii noastre în lupta

aprigă ce-o duce împotriva alcoholismului care ne duce neamul la degenerare. Desamăgirea a întrecut însă orice margini, căci noua lege lasă cârciumile deschise în după amezile duminecilor şi zilelor de sărbători. Drumul creştinului e jalonat de ispite. Ieşind din casa Domnului el va intra în casa satanei şi va rămânea în cele mai multe cazuri convertitul acesteia din urmă. Pentrucă el n'a ajuns încă la acea maturitate cerebrală, care se cere pentru adâncirea şi urmarea cuvântului paulin (vor fi auzit vr'odată de el legiuitorii noştri?): «Toate-mi sunt slobode, dar nu toate-mi sunt de folos!»

Dacă credeţi că milioanele ce curg în visteria statului şi în a celor mai noui oaspeţi ai pământului românesc sânt mai de preţ pentru viitorul ţării româneşti, decât sănătatea trupească şi sufletească a satelor noastre, încalte faceţi-o lată, domnilor: ardeţi bibliotecile şi dărâmaţi casele culturale.

*

Tomisul, foaia oficială a eparhiei Constanţa, de sub conducerea păr. C. Popescu, este în al doilea an al rodniciei sale apariţii. De mult voiam să spunem o vorbă despre această publicaţie care trece peste importanţa obicinuitelor buletine oficiale şi prin iscusinţa cu care este alcătuită îşi poate revendica pe dreptate titlul unei reviste de zidire sufletească. Articolele pătrunse de o cugetare şi simţire creştinească şi cercetările ştiinţifice perioase şi traducerile alese sânt întrerupte cu frângurete din înţelepciunea celor înţelepţi şi completate cu informaţii cari ţin pe cititor la curent cu ceeace se petrece în viaţa noastră bisericească. Ne bucurăm că la pitorescul ţărm al mării Negre s'a aprins un far de lumină creştinească.

*

Secţia Arad a Asociaţiei clerului «Andrei Şaguna» şi-a ţinut adunarea generală în ziua de 4 August a. c. în prezenţa P. S. Episc. *Grigorie*, a dlui *Goldiş* prezidentul «Astrei» a unui mare număr de preoţi şi mireni. După frumoasele discursuri de salut, a urmat conferenţa păr. Dr. N. Popovici, profesor la Institutul teologic din Arad, despre importanţa sinodului ecumenic dela Niceea. O vie discuţie s'a încins în jurul problemei atât de actuale: Combaterea alcoholismului, tratată cu o laudabilă temeinicie de păr. M. Sora.

Pe lângă obicinuitele dări de seamă asupra activităţii de peste an a secţiei, s'a discutat şi chestia ziarului preoţimii care formează preocuparea principală a Asociaţiei generale a clerului. S'a făcut apel pentru sprijinirea acestei iniţiative de o incontestabilă utilitate.

Felul în care a decurs adunarea generală este o dovadă că preoţimea din eparhia Aradului, organizată în cadrele Asociaţiei clerului «A. Şaguna», îşi înţelege chemarea intensificându-şi tot mai mult râvna în slujba lui Hristos.